

BIBLIOTECA

PENTRU TOTI

G. T. BUZOIANU

CUGETĂRI

ASUPRA

POPOARELOR VECHI

EGIPTUL

EDITURA LIBRĂRIEI

CAROL MÜLLER

București, CALEA VICTORIEI 53 (Pasajul Român)

„BIBLIOTECA PENTRU TOȚI„

— LITERE, ARTE, ȘTIINȚE —

sub direcția d-lui

DUMITRU STĂNCESCU

Au mai apărut :

- No. 51. *A. Vlahuță*, Din goana vieții (portret). vol. I.
 + 52. *François Copée*, Prietene, roman.
 + 53. *Wildenbruch*, Doi trandafiri, Lacrimi de copil.
 + 54. *P. Bourde*, Patriotul.
 + 55. *Rădu D. Rosetti*, Din inimă, poezii.
 + 56. *Pecaut et Baude*, Cuvorbiri despre artă, vol. II. și ultim.
 + 57. *A. Vlahuță*, Din goana vieții, vol. II.
 + 58. *I. L. Caragiale*, Schițe ușoare.
 + 59. *A. Vlahuță*, Din goana vieții, vol. III. (și ultim)
 + 60. *Prevost* Manon Lescaut, roman I.
 + 61. *D. R. Rosetti*, Trotoarul Bucureștiului
 + 62. *Tennyson*, Enoh Arden, poemă tr. de H. Lecca.
 + 63. *Dem. C. Olănescu (Ascanio)*, Satire.
 + 64. *Costin*, Spre primăvară.
 + 65. *Abatele Prévost*, Manon Lescaut (roman) II.
 + 66. + + + III (ultima).
 + 67. *Universul și minunile lui*. (Volumul I)
 + 68. + + + (II).
 + 69. + + + (III și ultim).
 + 70. *P. Dulfu*, Legenda Țiganilor.
 + 71. *C. I. Stăncescu*, Ce este frumusețea.
 + 72. *G. T. Buzoianu*, Cugetări asupra Popoarelor vechi. 7 și 8.

Volumul viitor — No. 73—74 — va fi :

D A N

de

A. VLAHUTA

www.dacoromanica.ro

CUGETĂRI

asupra

POPOARELOR VECHİ

EGIPTUL

„BIBLIOTECA PENTRU TOȚI“

Catalog după coprins (No. 1—71.)

A r t ă	N-rile	Poezie	N-rile
<i>Pecaut și Baude.</i> Convorbiri despre artă	50, 56	<i>Alexandrescu Gr. M.</i> Proză și poezii.	15
<i>Stăncescu C. I.</i> Ce este frumusețea (sub presă).		<i>Bolintineanu.</i> Legende istorice	20
Biografii		<i>Costin.</i> Spre primăvară.	64
Biografiile ómenilor celebri	26	<i>Dulfu Petre.</i> Legenda țiganelor	70
Educație		<i>Depărățeanu Alex.</i> Doruri și amoruri.	42, 45
<i>Bourde Paul.</i> Patriotul	54	<i>Rosetti Radu.</i> Proză și epigrame	37
<i>Spencer.</i> Despre educație	4, 5	<i>Idem.</i> Din inimă	55
Elocință		<i>Tennyson.</i> Enoch Arden	62
<i>Adamescu Gh.</i> Modele de discursuri : Române.	43, 44	<i>Zamfirescu Mihail.</i> Cântece și plângeri.	3, 47
<i>Idem :</i> Străine	48, 49	Romane	
Istorie și moravuri		<i>Coppée François.</i> Prietene	52
<i>Gion-Ionescu.</i> Istorice	34	<i>Gennevraye.</i> Ombra	21
<i>Mahaffy.</i> Antichitatea grécă	27	<i>Goethe.</i> Werther	38
<i>Wilkins.</i> ▶ romană	14	<i>Prevost, Manon Lescaut.</i>	60, 65, 66
Literatură populară		Satire	
<i>Creangă.</i> Opere complete	28, 33	<i>Ollănescu (Ascanio).</i> Satire	63
<i>Marian S. Fl.</i> Pasărilor noastre	2	Științe	
<i>Pann A.</i> Povestea vorbirii	16, 25, 39	<i>Huxley.</i> — Noțiuni asupra științelor	41
<i>Stăncescu Dumitru.</i> La gura sobii, basme și snóve	35	Știință vulgarizată	
Nuvele		Minunile Universului	67, 68, 69
<i>Andersen.</i> Povești alese.	1	<i>Urechiiă Dr.</i> Cine'î ucigașul	46
<i>Caragiale, Schițe ușóre.</i>	58	Teatru	
<i>Carmen Sylva.</i> De prin vécúri	7, 40	<i>Musset.</i> La ce visează fetele	19
<i>Colomb (D-na).</i> Istorioare	17	Umoristice	
<i>Demetr. Mihail.</i> Nuvele.	12	<i>Rosetti (Max)</i> Trotoarul Bucureștiului.	61
<i>Maiorescu.</i> Nuvele traduse	10	<i>Teleor D.</i> Schițe umoristice	18
<i>Popovici - Bănățeanu.</i> Din viața meseriașilor	23, 24	Diverse	
<i>Povești de Crăciun</i>	36	<i>Bachelin.</i> Castelul Peleş	9
<i>Théuriet André.</i> Din tinerețe	11	<i>Maistre Xavier.</i> Călătorie înprejurul odăii mele	22
<i>Vlahuță Alex.</i> Icóne șterse	6	<i>Michelet.</i> România.	8
▶ ▶ Dingóna vieții	51, 57, 59	Calendarul bibliotecel pentru toți pe 1896.	
<i>Wildenbruch.</i> Lacrimi de copii	53		
<i>Zamfirescu Duiliu.</i> Novele romane	13		

BIBLIOTECA PENTRU TOȚI

G. T. Buzoianu

CUGETĂRI

ASUPRA

POPOARELOR VECHİ

—†—
EGIPTUL

BUCUREȘTI

EDITURA LIBRĂRIEI CAROL MÜLLER

53, CALEA VICTORIEI, 53.

(Pasagiul Român)

Anul II.—1896, Iunie.

«BIBLIOTECA PENTRU TOȚI»

— *Literatură, arte, științe* —

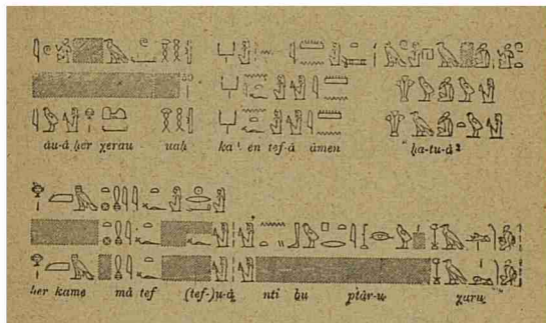
sub direcția d-lui .

DUMITRU STĂNCESCU

București, Tipografia EPOCA, Str. Clemenței No. 3.

www.dacoromanica.ro

IEROGLIFE

Eram a combate purtând persoana a lui meu tată Amon,
comandând
peste Egipt ca cum ai mei părinți (toți) pe care nu văzură
Syrianii. . . .

(Fragment dintr'o poema).

(Penthaur)

EGIPTUL

CONSIDERAȚIUNI GEOGRAFICE

I

Nilul

În mijlocul Africei, pe o întindere de cincisprezece grade, se ridică un platou vast, care se sfârșește spre miază-zi, aproape de fluviul Limpopo, și ale cărui ramuri acoperă cea mai mare parte din Africa australă.

Mai pretutindenți, acest platou este brăzdat de numeroase cursuri de apă, în mare parte încă abia întrevăzute, și săpat de văi adânci, întinse și acoperite de apele ploilor, care, prin aceste locuri, cad câte patru, cinci și șase luni în șir.

Una din aceste scobituri, pline cu apă dulce, cea mai vastă din toată Africa, se numește

de către indigenii Ukerewe. Exploratorii englezi, însă, au botezat-o Victoria-Nianza.

Ecuatorul străbate partea de Nord a acestui lac, sau mai bine a acestei mări interioare, a cărei suprafață atinge țifra de 66,000 kilometri pătrați.

Altitudinea acestui lac, ca și a celor-l-alte din prejur, s'a calculat la 1200 metri d'asupra nivelului mării.

Până în secolul actual nu s'a cunoscut existența acestui lac și doar importanța lui nu constă numai în întinderea suprafeței sale și a mărimii volumului apelor sale; ea constă mai cu seamă în faptul că unul din fluviile cele mai civilizatoare din lume, de se poate zice, unul din elementele geografice, care a contribuit din vremuri uitate la formarea de grupuri etnice și de naționalități, de state și civilizațiuni, de migrațiuni și societăți, trece sau își ia chiar nașterea din acest lac.

În această privință, atât exploratorii cât și—după dânsii—geografii cei mai recunoscuți, nu se învoiesc asupra faptului dacă

Nilul pleacă tocmai din lacul Ukerewe, sau lacul însuși este străbătut de un curs de apă, care pornește ceva mai de la Sud și care poartă numirea de Muaru (Elisée Reclus) sau Livumba (Stanley).

Exploratorii Grant și Speke, explorase Nilul în urma altora, până aproape de Albert-Nianza, situat ceva mai la nord de Victoria-Nianza. Nu ne spun însă nimic despre origina fluviului. După ei Samuel Baker păru un moment că a rezolvat problema. Acest explorator atinse lacul Albert și, în urma relațiilor lui, toată lumea crezu că acest lac era însăși origina fluviului.

Mai târziu însă se observă că cele două lacuri comunicau între ele printr'un curs de apă, de o lărgime destul de importantă, și ast-fel, sorgintea Nilului fu deplasată în Nordul lacului Ukerewe.

Dar iată că puțin mai în urmă exploratorul Fischer constată spre Sud-Vest un alt lac mai mic, ridicat pe un platou mai înalt, pe care îl botează Alexandra, și că, între acesta din urmă și Ukerewe, se află o

altă arteră fluvială, destul de importantă ca lărgime, purtând numele de Kaghera.

Aceasta ar însemna ca adevărata origină a Nilului să nu fie nici Albert-Nianza nici Victoria Nianza sau Ukerewe, ci lacul Alexandra.

Cestiunea nu s'a lămurit încă și nelămurită va rămânea, până ce o nouă explorațiune nu va deslega problema.

Dar orî-care ar fi origina, ceea ce se știe cu siguranță este că marele fluviu iese dintr'o scorbitură imensă, situată în partea de Nord a lacului Victoria, străbate platoul spre Nord pe o distanță de peste trei sute de kilometri, se aruncă în Albert Nianza, din care ese, spre a-și urma calea tot spre Nord până în Mediterana.

Imediat însă platoul despre care am vorbit se sfârșește, prezentând rupturi de teren, și pante atât de repezi, în cât, pe unele locuri, comunicația este cu neputință. Nilul însă își duce apele sale la vale; este prin urmare nevoit să se scurgă în cascade până la Gondocoro și, numai de aci cursul său își

urmează calea liniștit și în mod normal. Astfel, el parcurge o distanță de aproape 6500 kilometri, ceea ce face ca acest fluviu, să fie al douălea din lume, în ceea ce privește lungimea.¹⁾

În cursul superior Nilul este alimentat de o mulțime de afluenți, care își iau origina, fie de prin înălțimile necunoscute încă din Sudan, fie din munții Abissinieni.

De aci însă albia lui lărgită prezintă, până la vârful deltei, spectacolul unic în geografie: că, pe o distanță de aproape 3000 de kilometri, să nu primească nici un afluent. Sunt totuși două râuri, destul de importante de alt-fel, care izvorăsc din înălțimile ce se întind de-alungul țărmului mării Roșii; ceva însă, mai puternic de cât voința lor, le oprește de a se atinge de albia Nilului: este solul nisipos care le înghite înainte ca să ajungă la destinație.

¹⁾ Opinia unor geografi francezi, care dau Nilului o lungime de 7000 kilometri și mai bine, s'a constatat a fi greșită. Nu este de cât Misisipi, marele fluviu al Statelor Unite din America de Nord, care 'l întrece în lungime, considerat însă de la origina afluentului său Misuri.

II

Formațiunea Deltei

E ceva misterios și predestinat în existența acestui curs de apă. Natura pare că s'a trudit ca, prin toate mijloacele, să-î oprească calea. Greutățile ce întîmpină, pînă să-și ajungă ținta, sunt pe atît de numeroase pe cît de caracteristice.

Pînă la Gondokoro sunt o mulțime de prăpăstii capabile de a-î împrăștia apele cerute cu atîta sete de solul uscat de prin prejur. Undele lui însă, zăpăcite un moment prin repeziciunea căderei, se strîng și se lipesc una de alta, și ast-fel, strâns-unite, se pregătesc la noi sărituri. Când Nilul a ajuns în câmpie, noi vrășmași i se arată în față.

Este pustia, care se întinde spre apusul miraculos și tainic, pustia galbenă, sclipitoare și nesfârșită, și care, fără dânsul, s'ar întinde până la marea Roșie. Acesta este vrășmașul, care, de milioane de ani, stă în veșnică luptă cu eroul, cu zeul protector al atâtor popoare, care au trăit și s'au înmormântat de-a lungul țărmurilor lui.

De zece ori în cursul său Nilul este oprit câte un moment, în cale de stânci granitice și vulcanice, care rezistă încă și astăzi furiei valurilor sale.

Fiind dat însă, influența distrugătoare a apelor, mai cu seamă celor a curgătoare, se înțelege ușor că, în decursul veacurilor, stâncile ce constituiesc actualele cataracte, au trebuit să fie mult mai puternice, și, iarăși cu timpul, undele fluviului vor sfârși prin a le nimici cu totul.

Cei vechi ne spun că aceste cataracte nu se puteau trece, din cauză că Nilul era considerat, în imaginația lor atât de activă, ca un ce misterios și rău.

E cu putință ca această credință să nu

fie alt-ceva de cât perpetuarea unei tradiții, a cărei origină să fie foarte explicabilă. Este cunoscut că nici un fluviu nu mai presintă astă-zî același aspect ca acum două mii de anî și aceasta mai cu seamă prin regiunile joase, unde solul opune mai puțină rezistență acțiunii veșnic destructiva a apelor.

Preoții din Memphis spuneau că, pe timpul lui Menes, Mediterana uda porțile orașului; adică pe acea vreme nu exista delta actuală.¹⁾

Iată de alt-fel opinia celui mai mare egiptolog al veacului în astă privință:

«Un țărni lung, jos și întins, care abia

¹⁾ S'a constatat că aluvioanele depuse de fluviu în deltă ridică terenul cu patruspre-zece centimetrii pe secol. Se mai știe apoi că istoricii anticî vorbesc de șapte brațe, prin care apele Nilului se scurgeau în mare. Aceste brațe se cunoșteau sub numele de: *Canopica*, *Bolbitica* (actuala Rozeta), *Sebenytica*, *Patnitica* sau *Bucolica* (actuala Damietta), *Mendesiana*, *Tanitica* sau *Saitica* și *Pelusiaca*.

Astă-zî nu mai trăiesc de cât două; iar restul deltei este de mult locuit. Înainte prin urmare de a se forma delta, îmbucătura Nilului prezintă forma unui vast estuar.

Același fenomen s'a petrecut cu mai toate fluviile.

«se vede pe d'asupra valurilor mării, un
«lanț de lacuri și de mlaștini, ale căror
«marginii nesigure se modifică neconținut,
«apoi, dincolo de dâensele, o câmpie triun-
«ghiulară, al cărui virf se înfundă la trei-
«zeci de leghe în uscat. Toată partea Egipt-
«tului, care se atinge de Mare, este o cuce-
«rire înceată, și ca un dar al Nilului. Medi-
«terana se întindea odinioară până la pi-
«cioarele platoului nisipos dominat de pi-
«ramide, și forma un golf spațios, peste care
«astă-zî vedem întinzându-se la infinit câm-
«piile actualei delte. Cele din urmă ondula-
«țiuni ale munților Arabiei (care se întind
«de-alungul Mării Roșii) mărgineau Golful
«spre Răsărit, de la Gebel Mokattam, până
»la Gebel Geneffe; o strimtoarea încovoiată
«și puțin adâncă o prelungea între Asia și
«Africa și o lega cu Marea Roșie. La West
«litoralul se adapta perfect cu relieful pla-
«toului Libic, dar o săgeată calcaroasă se
«desfăcea aproape de paralela 31 și se ter-
«mina la capul Abukir.—Aluvioanele au as-
«tupat mai întâi fundul golfului, apoi ele

«se depuseră sub influența curenților care
«alunecau pe coasta orientală, oprindu-se în
«fața unui zid de dune, din care se mai ob-
«servă ue rest către Benka. Era dej, o
«deltă în miniatură, în care se desina des-
«tul de exact structura deltei actuale. Ni-
«lul se împărțea în trei brațe divergente,
«care coincideau aproape cu cursul meridio-
«nal al brațelor Roseta și Damietta și cu
«canalul modern Abu-Meneggeh. Aluvioa-
«nele aduse de puterea curentului, trecură
«peste această linie, înaintară spre Nord în
mare și nu se opriră de cât atunci când e-
«șiră de sub adăpostul ce le oferea limba
«de la Abuchir. Aci marele curent costal,
«care merge spre Asia, luă aluvioanele cu
«dânsul și le întinse spre Răsărit, formând
«un cordon recurbat, până la masivul Ca-
«sios, pe frontiera Siriei, barieră dincolo de
«care Nilul nu mai putea să aibă vre-o in-
«fluență. In adevăr, de atunci Egiptul nu
«s'a mai întins spre Nord și coasta a ră-
«mas până astăzi aproape aceeași ca și a-
«cum câte-va mii de ani».

Interiorul deltei însă s'a ridicat prin deposite continue, terenul s'a întărit și în cele din urmă s'a uscat, devenind un pământ rodi or.

Locuitorii deltei, adăogă Maspero, credeau că pot mersu 'a cu siguranță timpul ce se întrebuințase la formațiunea deltei. Primul lor rege-om, Menes, a găsit, ziceau ei, a-ceastă vale cufundată sub ape.

Apele mării Mediterane înaintau până la Fayum, iar restul țării, afară de ținutul Thebei, era o mlaștină nesănătoasă; Egiptul ar fi în rebuințat, spre a se constitui, cele câte-va sute de ani care s'au scurs în urma domniei lui Menes. Geologii de astăzi nu se pot mulțumi cu așa puțin. Elie de Beaumont, citat de Maspero, declară că Nilul a lucrat cel puțin seapte-zeci și patru de mii de ani, spre a cuceri estuarul, transformat astăzi în cunoscuta deltă. Alți geologi, printre care se poate cita celebrul explorator Schweinfurth, este mai moderat în aprecierile sale. El crede că n'a trebuit mai mult de cât două-zeci de secole, pentru um-

plerea estuarului cu aluvioanele Herculelui egiptean.

Chiar așa redusă această țifără, Egiptenii din acea vreme erau departe de a cunoaște vârsta patriei lor; totuși cu mult înainte de apariția lui Menes, delta a trebuit să se fi format, alt-fel nu s'ar putea pricepe existența popoarelor sosite aci de secole și constituile în națiune egipteană de miticul și legendarul rege¹⁾).

¹⁾ G. Maspero. *Histoire ancienne de l'Orient classique.*

III

Revărsările Nilului

Multă vreme nu s'a știut cauza revărsărilor periodice ale Nilului. În cărțile vechi nu se explică acest fenomen. Predispuși însă la misterios și supranatural, oamenii din acele timpuri, nu aveau nici timpul nici puterea de a judeca și nici știința cerută, pentru a-și da socoteală de această minune. Ei vedeau numai că la o epocă dată, către sfârșitul lui Iunie, apele fluviului încep să se umfle. Ele se ridică pe maluri, încetul cu încetul până în Septembrie, când atingeau maximum de ridicare. În Septembrie începea scăderea nivelului apelor și se urma cu aceiași regularitate până în Noem-

brie, când apele curgeau iarăși în starea lor normală.

Țiu a spune aci că nu revărsarea apelor Nilului peste câmpii determină fertilitatea solului. Apele cresc de ordinar până la un maximum de 7 metri. Când ele trec peste această înălțime, atunci se produc vaste inundațiuni, e adevărat, dar aceste inundațiuni sunt considerate de Egiptenii din câmpie, adică din Egiptul inferior, cel de lângă Mare, ca un flagel, o adevărată nenorocire, pentru că terenurile inundate, cu toată căldura soarelui, nu au timpul să se usuce în destul și la timp, spre a se putea cultiva până la următoarea creștere.

Se întâmplă însă un alt fenomen, care determină fertilizarea Egiptului. Terenul este și de formațiune nouă și foarte permeabil.

Ast-fel, cea mai mare parte din ape se infiltrează într'insul până la mari distanțe, ținându-l ast-fel într'o umiditate perpetuă și apărându-l de arșița soarelui, care—fără aceasta,— ar nimici or'ce fel de vegetație.

Numai prin câte-va părți din cursul su-

perior, se întemplă revărsări, atunci când apele vin prea mari. Prin aceste locuri e adevărat că, în urma retragerii apelor, rămâne un nămol, care contribuie foarte mult, la îngrășarea solului. P'aci însă, terenul fiind mai ferm și panta mai repede, apele se scurg cu iuțeală la matcă, știut fiind-că inundația nu durează mult. De altă parte, cu cât ne urcăm mai sus pe cursul fluviului, cu atât ne apropiăm mai mult de ecuator, și prin urmare, cu atât căldura e mai mare, ceea ce ajută încă și mai mult la uscarea mai repede a solului ¹⁾.

Cauza creșterii periodice a apelor acestui fluviu nu este alta de cât ploile ecuatoriale, de a căror abundență un european cu greu își poate face o idee.

¹⁾ Altă dată—în epoca terțiară de sigur—ținutul, cunoscut astăzi sub numele de Egiptul de jos, era în mare parte acoperit cu apele mării. A trebuit să treacă milioane de ani poate până ce acest ținut să se ridice d'asupra nivelului Mediteranean, și multă vreme încă apele supra-abondente ale Nilului să se reverse peste maluri până la distanțe mari, alcătuind ast-fel printr'o muncă continuă și uriașă actualul Egipt.

Prin regiunile dintre tropice sunt numai două ano-timpuri : cel ploios, iarna, și cel secetos, vara. Iarna, timp de 6, 7, ba pe unele locuri chiar 8 luni, apele cad din nori cu atâta furie, în cât se pare că în adevăr cataractele cerului s'au rupt. Lumina soarelui este întunecată; soarele însuși abia se poate observa pe cerul pustiu și vînat ca o enormă pată galbenă. Rîuri numeroase se formează. Ele alunecă pe albiile de curînd formate și se aruncă în mările interioare, care și-au săpat basinurile prin scobiturile platoului.

Se înțelege că volumul apelor din aceste locuri crește într'un mod considerabil; iar la un moment dat, ele nu mai încap în albiile lor și deci debordează. Ast-fel, un plus important de apă pornește pe albia Nilului și determină creșterea apelor acestui fluviu.

De aci urmează mai întîi faptul că creșterea apelor este mai puternică și cursul fluviului mai violent, în partea superioară, și cu atât mai slabă cu cât înaintează spre mare. Și atât de bine sunt coordonate aceste fenomene, și Nilul prin aceasta este

atât de înțelept, în cât nu e de mirare că atâtea veacuri a fost divinizat. El nu revarsă apele sale de cât acolo unde, panta fiind pronunțată, scurgerea este mai repede. În cursul de mijloc și mai cu seamă în cursul inferior, unde apele, odată revărsate, nu s'ar mai putea scurge de cât cu mare greutate, el își domolește mersul și păstrează această măsură până la vârful deltei.

Este un Dumnezeu bun, înțelept și binefăcător; un tată milostiv, care 'și iubește și are grijă de toți copiii sei de-o-potrivă. În cursul său el are grijă să-și reguleze mersul încă de la început. Mai întâi trece prin nenumăratele lacuri, ce se formează pe platou. Aci se opresc undele lăturalnice, undele premergătoare la orî-ce inundații; apoi, după ce străbate—spumând, impetuos și totu-și măreț, calm și sigur de dînsul—rapidele, când se aruncă, în câmpie, la confluența sa cu Bar-el-Gazal, el are grijă să lase aci plusul apelor, formând o vastă întindere mlăștinoasă și jertfind ast-fel acest ținut, spre a scăpa restul.

Ast-fel, după o luptă de mii de ani, sau mai bine zis de mii de secole, acest Hercule geologic a reușit să răspândească lumina și abundența pe o bandă de pământ care, fără dânsul, n'ar fi fost alt-ceva de cât o urmare a pustiei Sahara.

Iată cum Egiptul nu este alt-ceva decât opera Nilului, efectul determinat de dânsul, căci acolo unde apele Nilului nu pot străbate, Egiptul încetează de a mai fi.

Și consecințele acestui fenomen geologic, unic în felul său, sunt incalculabile.

Nicăieri nu se vede o influență mai determinantă și mai constantă în același timp, a mediului geografic asupra creierului omenesc. Cine poate cunoaște și preciza mulțimea de rase și diversitatea lor, în timpul celor câteva mii de ani, de când se poate număra și urmări civilizațiunile acestei țări? Și cu toate astea toți cei care s'au așezat, fie că au venit de la West, de la Nord, sau de la Sud, au trebuit să se conformeze locului, să-l sufere în mod fatal influența-i covârșitoare, să-și formeze și viața

și cugetarea într'unul și acelaș mod, în toate timpurile, de la începutul istoric cunoscut și până astăzi.

Din timpurile cele mai vechi și până astăzi se pastreaza aceleași datine și aceleași obiceiuri în ceea-ce privește viața materială. La epoca creșterei apelor, fiecare egiptean proprietar pe o bucată de pământ, trebuia să-și facă zăgăzurile, pentru a-și strînge cantitatea de apă necesară culturei grâului. Pentru ca acest lucru să se întîmple cu regulă și echitate, fie-cărui Egiptean i se măsura atât întinderea proprietății cât și mărirea șanțului, în care putea să-și strîngă apa. Acestei nevoi de a reglementa viața și munca se datorează ordinea ce domnea în vastul imperiu, ordine ce se impunea ca o necesitate și fără care viața n'ar fi fost posibilă.

Totul prin urmare purcedea de la Nil. El era marele și singurul împărțitor de bună-tăți, nu e prin urmare cătuși de puțin de mirat dacă el era considerat ca un Dumnezeu, a tot puternic, bine-voitor și unic.

IV

Influența mediului

Cât de admirabil este alcătuit lanțul evenimentelor, în mersul evoluțiunii universale și cât de adevărată este teoria deterministă în dedalul nesfârșit de fapte și evenimente, numai cei ignoranți o pot nega. Numai cercetarea cauzelor și perceperea lor desăvârșită poate duce la un adevărat și sigur rezultat științific și practic. Toate speculațiunile abstracte, care au îmbătrânit secolul ce sfârșește și care au îngreunat spiritul, de alt-fel atât de eminent cercetător al timpului în care trăim, încep deja a nu mai avea valoare.

Problema istorică a neamurilor și a faptelor lor nu mai cere astăzi decât aflarea

certă a cauzelor care le-au determinat. Odată aceste cauze aflate, odată izvoarele precizate, concluziile se determină de la sine și fără teamă de controverse.

În istoria Egiptului se urmează de veacuri cercetării. Spirite de elită și-au jertfit o viață întreagă, spre a ghici enigma aceluși monstru, care se vede încă și astăzi în apropiere de orașul Giseh.

Și dacă vom cerceta bine, Sphinxul de acum câte-va mii de ani nu era altul decât Nilul.

În multe părți ale lumii antice fluviile au civilizat popoarele. Adică uitat-am oare că pe valea fertilă și bogată a Iang-ce-kian-gului s'a format civilizația chineză, ale cărei începuturi nu se vor cunoaște nici odată? Oare nu pe cursul inferior al Tigrului și Eufratului s'au înjghebat pe rând fabuloasele bogății ale Ninivei și Babilonului, lăsând la o parte pe aceia a Chaldeei, care nu se știe încă cum și când a luat naștere? — Și mai târziu, nu în același ținut s'a alcătuit civilizația persană? Și cine, și ce a fost în stare

să atragă pe impetuoșii Arabi din nisipurile lor, a tot nimicitoare, și să alcătuiască la Bagdad cea mai splendidă civilizație din câte poate cita istoria, de cât Șat-el-Arab-ul, vestit prin fertilitatea câmpiilor udate de cele două brațe care-l compun ?

Exemplele s'ar putea înmulți.

Și fie-care exemplu ar servi ca o probă hotărîtoare spre a susține teoria cea nouă, cea adevărată, cea sigură, că mediul geografic este factorul principal, care determină munca și activitatea intelectului. De cât, spre a pricepe cu îndestulare efectele acestui factor, e nevoie absolută să cauți a'l judeca adînc și, numai atunci când l'ai putut privi pe toate fețele, să te pronunți.

Nu oare pe valea Indului s'a format societatea brahmanică—cuvîntul nu e tocmai propriu, dar îl scriu pentru că este cel mai cunoscut—? S'ar putea opune aci, că ceea-ce a determinat civilizația indiană în valea Indului mai întîi, în aceea a Gangelui mai în urmă, a fost și rasa «chimîa sîngelui». Perfect.— Să presupunem însă că Ariti, cari au

scoborit pe treptele munților Soliman în valea Induluî, ar fi rămas acolo de unde plecase. Ce s'ar fi întâmplat cu dênșii? De sigur aceea ce s'a întâmplat cu Afganiî de astă-zî. Fac această digresiune pentru aceia cari, neputincioși de a discerne marile efecte produse de marile cauze, se ridică în contra unei teorii, ce nu se poate nimici, cu o suficiență demnă de o cauză mai bună, neputând ajunge la alt rezultat de cât la acela de a fi aruncat câte-va fire de pleavă în vînt.

Iată o probă palpabilă.

E vorba de influența ce acțiunea Niluluî a exercitat asupra creeruluî atâtor popoare care au trăit, și s'au înmormântat pe pământul acoperit de aluvioanele sale. Din toată istoria civilizației egiptene nu ese și nu poate eși altceva de cât un monument de cea mai înaltă concepțiune a simpluluî măreț și impunător prin însăși tacerea luî, a marelui prin monumentele sale unice ca și origina sau mai bine formațiunea soluluî care 'l nutrea, și, mai presus de toate, a adevăruluî

unic, impunător și abia întrevedut astăzi, în urma atâtor svârcoliri și framântări ale creierului omenesc.

Cine înaintea Egipteanului — vorbesc de Egipteanul de acum câte-va mii de ani, de Egipteanul mistic, legendar, preistoric, adică de acela de care istoria abia pomenește, — cine a fost în stare să poată concepe ideea de Dumnezeu unic? Și cine și ce a putut da naștere în creierul său, pornit către speculațiunii abstracte și totuși regulamentat ca o geometrie, de cât taina originii acelui element bine făcător și atât de regulat în actele și faptele lui, — Nilul?

Nilul, care la epoca știută de toată lumea, aducea din regiuni necunoscute cantități enorme de pământ vegetal și o anume cantitate de apă îndestulătoare, spre a întreține umiditatea cerută.

Nilul, părintele țării, care, din cauza rodului pământului său, a atras atâtea popoare de atâtea neamuri și atâtea seminții?..

Când preoții din Memphis, ascultați de Grecii doritori de a ști, spuneau prăpăstii,

spre a'î intimida și deci a'î împedeca apoi să înainteze spre mează-zi, discursurile lor conțineau de sigur o bună parte de adevăr, mai mult poate de cât își închipuiau ei înșiși.

Probă despre aceasta este chiar faptul că toți streinii năvălitori se opreau îngroziți în fața misteriosului fluviu.

Și, vrînd nevrînd, cuceritori și cuceriți, după o scurtă trecere de timp, se contopiau într'una și aceiași gândire, într'unul și același mod de a pricepe fenomenele. Deveneau Egipteni, a căror viață, ale căror speranțe, a caror fericire nu depindea de nimic alt-ceva de cât de Nil. Nilul aducea tot. Nilul impunea tot. Viața Egipteanului era suspendată de capriciile Nilului. Dar de veacuri se văzuse și de veacuri se știa că Nilul n'avea capricii în îngustul înțeles ce se dă astăzi acestui cuvînt, sau, dacă le avea, ele erau mai în tot-d'a-una spre binele și folosul muncitorului egiptean.

«Cum să îndrăsnești a schimba ceva în ordinea faptelor stabilite, când Nilul, de care totul depinde, rămîne veșnic acelaș?»

Faptul acesta e caracteristic. A modifica atât de mult natura și într'un mod atât de sigur, de imperios și sistematic, a trebuit să aibă drept consecință impunerea unei credințe unică printre credințele antice, credința pornită din teama superstițioasă a necunoscutului redutabil și totuși adorat. Iată cum s'a putut forma încetul cu încetul o credință monoteistă înănmolită în atâtea alte credințe ordinare, dar care totuși se poate degaja la cea mai mică scrutare inteligentă.

Nilul era, de sigur, singura divinitate de care preoții egipteni aveau teamă, pentru că era singura neinventată de dênșii sau mai bine, pentru că era singura divinitate ce li se impunea și care-i privea de sus—pe ei—ca pe niște simpli muritori neputincioși și inepti.

Om din popor sau rege ; preot sau soldat, plugar or sclav, toți erau de-opotrivă înaintea acestui Zeu,—și ca atare toți se simțeau datori să-i aducă la fie-ce ocazii aceleași omagii.

Și asta pentru că misteriosul fluviu, care

venea, «cine știe de unde», îi privea pe toți de-opotrivă, cu aceeași nepăsare și cu acelaș sens. Și dacă el era atât de darnic și atât de regulat în actele lui bine-făcătoare, se părea că nu era tocmai anume dorința de a aduce abundența și a asigura viața poporului. El părea că îndeplinește o misiune misterioasă, misiune poruncită de o ființă necunoscută, care se îngrija de mersul tuturilor lucrurilor și care trebuia să rămână veșnic ascunsă minții omenești.

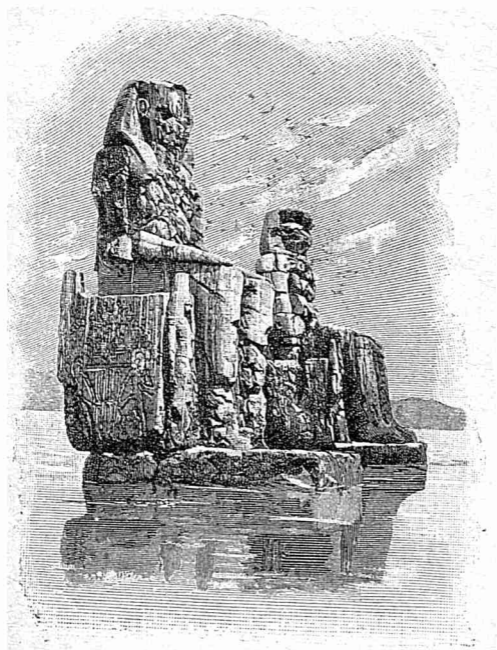
Iată pentru ce Nilul era alt-fel temut și adorat de preoții egipteni, de cum era Indra de exemplu de Indieni. Pe când acesta din urmă era o divinitate care le aparținea, inventată și creată de brahmanii după interesul și modul lor de a vedea, Nilul era o putere, care se impunea de la sine, o forță definitivă și desăvârșită și deci în adevăr respectată, adorată și temută.

În imnul ce se cânta în onoarea acestui Zeu găsim o dovadă :

«Lui (Nilului) nu se va tăia piatra pentru
«a i se ridica statu, care să'l reprezinte

«cu o diademă regală;—pe el nu-l zărește
«nimeni;—el nu trebuie servit;—lui nu i se
aduce jertfă;—nu i se face ceremonii mis-
«terioase;—nu se știe locul unde rezidă, și
«acest loc nu se poate găsi cu ajutorul căr-
«ților sacre.»

Deci, o enigmă nepătrunsă. Și Egipteanul antic nu putea să o exprime într'un mod mai caracteristic de cât ridicând în fața pustiului imaginea Sfinxului, menită să aducă neconținut aminte potoapelor de oameni, care vor sosi mereu și mereu vor trece, că nu știu și nu vor ști nici odată de unde vin și unde se duc.

V

C l i m a

În afară de dispozițiunea tărîmului, «scos din întuneric de fluviul Nil», a mai intervenit încă un element geografic, în această luptă ce se urmează de secole, și care a determinat și va determina veșnic același efect asupra populațiunilor ce se vor opri în Egipt. Acest element este clima.

Și atunci ca și astă-zî Egipteanul a suferit influența covârșitoare a unei clime implacabile și veșnic aceiași. Nicăerî elementele metereologice nu oferă o fixitate mai constantă. Ploaia nu cade mai nici odată, sau, dacă cade câte odată pe unele locuri, aceasta se întimplă atât de rar, în cât faptul se consideră ca un fenomen. Astă-zî încă

tunetul e considerat de Egipteni ca un miracol. In schimb aerul este de o uscăciune perfectă și cerul tot-d'a-una de un albastru strălucitor și senin. Numai pe țărușii fluviului aerul suferă mici modificări higrometrice, dar aceste modificări sunt atât de slabe, aburii ce se ridică după suprafața apelor sunt așa de repede absorbiți de căldura din atmosferă, în cât aceste modificări nici că se pot băga de seamă.

O singură preschimbare meteorologică modifică într'un mod mai simțitor clima Egiptului, stabilind ca un fel de barieră între cele două ano-timpuri. Este vântul Kamsin, care vine despre Sud-Vest, despre pustia sahariană, și care suflă aproape necontenit într'un timp de vre-o două luni, imediat după equinopțiul primă-verii. In acest timp atmosfera 'și ridică temperatura, nori groși de nisip sunt aduși din pustie și acoperă câmpia și văile; atmosfera capătă o culoare roșiatică, fulgerile se înmulțesc și toate elementele se pun într'o mișcare neobișnuită.

La oare-care distanță însă vîntul se oprește, el nu poate înainta cu putere dincolo de Memphis.

Ș'apoi, restul anului, Egipteanul știe bine că nu mai are a se teme de acest flagel.

Restul anului aerul este atît de ușor, lumina soarelui atît de curată și fecunditatea solului atît de bine îngrijită de Dumnezeuul Nil, în cât pentru Egiptean mai nu există grija zilei de mâne. De aceea el, mult mai de vreme de cât alte popoare, respiră liniștea, pacea, mulțămirea, într'un cuvînt fericirea de a trăi.

De aceea la umbra acestei siguranțe a vieței, el a creat o civilizație, ale cărei origini se pierd în noaptea timpurilor.

Berber sau Nubian, Grec sau Arab, locuitorul acestei țări, din cea mai adîncă vechime, s'a transformat și, cu timpul, încetul cu încetul, a căpătat caracterul solului care l-a nutrit.

Această influență a mediului atît asupra caracterului popoarelor, cât și mai cu ose-

bire asupra inteligenței lor, a fost, este și va fi în veci covârșitoare. ¹⁾)

Cu o constanță și tenacitate, neintrecute de vre-un alt popor, Egipteanul va cugeta la lucrări mari. Odată asigurat de viața zilnică, el va întreprinde lucrări de artă care vor minuna lumea. E destul să amintim canalul care lega Nilul cu Marea Roșie și care, neîngrijit din cauza atâtor invazii, s'a închis

¹⁾ Când, povățuit de oracol și în fruntea mercenarilor din Asia mică, Psametic a pus mâna pe împărăția egipteană, Grecii veniți în același timp cu dînsul, s'au obișnuit atât de repede cu noua lor situație, în cât s'au dădat în scurtă vreme cu modul de a trăi al Egiptenilor.

Maî târziu, după vre-o trei sute de ani, Egiptul zdrobit de atacurile celor despre Sud, suferind acum jugul greu al Perșilor, fu cucerit de armatele lui Alexandru cel mare. Această cucerire fu privită de poporul egiptean ca o dezrobire, iar Alexandru cel mare fu primit ca un liberator. Domnia lui însă fu scurtă. Apariția acestui om în istorie se aseamănă cu cea a unui meteor, a cărui lumină se revarsă de odată peste întregul Orient și apoi dispare cu aceeași repeziciune. La moartea lui generalii împărțiră între dînșii vastul imperiu. Libia, Egiptul și Arabia fu partea Ptolomeilor Lagizi. Domnia acestor regi: Ptolomeu I (Soter) și fiului său Ptolomeu II, în special, este caracterizată printr'o

de aluvioanele fluviului. Apoi acele piramide, așezate în dosul nisipurilor, ca și când o teamă ascunsă de Sahara, ca o forță ocultă și cu deosebire puternică, le-ar fi scos din pământ. Civilizația modernă, cu toate progresele sale uimitoare, nu-'și poate da încă socoteală deplină de modul cum s'au putut clădi acești martori vii ai unei civilizații dispărute, a cărei înflorire nu a putut fi atinsă

politică de moderațiune și de toleranță. În loc de a impune Egiptenilor moravuri streine, ei restabilesc vechile moravuri¹⁾. Această toleranță din partea Grecilor cuceritori se explică și prin faptul că Egiptenii urau de moarte pe Persani, care le batjocorise templele. Nu e mai puțin adevărat însă că atât Grecii Ptolomeilor cât și cei ai Psameticilor, care 'i precedase și care se pierduse în poporul egiptean în decursul celor trei sute de ani trecuți, se găseau mai fericiți în Egipt decât chiar în patria lor. Și toate aceste invazii, venite în cele din urmă cam de prin toate unghiurile lumii cunoscute pe atunci, n'au avut alt rezultat decât o înercușare de rase cum nu s'a mai întâmplat nicăieri pe pământ, și contopirea lor într'un singur popor, merit a merge în fruntea popoarelor cugetătoare și inventătoare din vechime.

1) *Revue egyptologique* 1888 No. I pag. 13 — Decretul din Canopus (William N. Grof.).

încă, în unele privințe cel puțin, în zilele noastre.

Și atât de impunătoare a fost această influență e mediului geografic asupra civilizațiilor, încât astăzi, după trecere de mii de ani, când istoria 'și poate recapitula ideii generale asupra diferitelor popoare mari din vechime, popoare care, de alt-fel, au trăit cam în același timp, astăzi zic ești condus să observi o deosebire izbitoare între fie-care din ele, deosebire, ce nu este alt-ceva de cât culoarea locului cu toate particularitățile lui.

Se cere însă o observație pe atât de dreaptă pe cât și de cinstită. O judecată superficială te va conduce tot-d'a-una la un rezultat fals.

Arianul viu, îndrăzneț, capabil de a sări cu un pas gigantic două lanțuri de munți, pătrunde plin de încredere în valea Indului. Aci se așează și, asigurându-și soarta, caută să se bucure de priveliștea unei vieți de nesfârșite fericiri. Când pășește însă mai departe, spre răsărit, începe lupta cu monștrii sub forme ce nu 'și putea închipui.

Prin pădurile imense milioanele de fiare urâte și periculoase, deslănțuirea uraganelor, repeziciunea și abondența ploilor, și mai cu seamă furia ne mai pomenită a cicloanelor, l'au făcut să caute a se ascunde. Frica de moarte l'a dominat. Instinctiv arianul simte că vrăjmașii sunt prea mulți și prea anevoie de învins, spre a îndrăzni să caute a'î învinge.

Ast-fel, ambiția de a cuceri ideii noi, a devenit la un moment dat staționară. Cugetarea s'a circumscris într'un cerc fatal, din care a fost condamnat sa nu mai iasă nici odată; iar, ca consecință, acel fatalism mistic, acel pesimismu ultrat, care prin Buddha s'a transformat în doctrină religioasă: «Nu e nimic bun și desăvârșit pe astă lume. Nici o fericire nu trăește. În moarte este speranța și... poate, dincolo de dânsa... în Nirvana.

Cea l'altă ramură soră, Iraniani, care au apucat spre Apus, neîntâlnind în calea lor, nimic alt de cât piedici, se simt nemulțămii, contrariați de cele ce întâlneau și cu

speranțele nimicite, și ast-fel, înainte de a ajunge să se bucure de câmpiile înverzite ale Eufratelui și de livezile înflorite ale Taurului, ei erau pe jumătate zdrobiți. Într'un suflet desnădăjduit corupțiunea Asiaticului lesne a putut să-și găsească culcușul și, când au venit în contact cu Grecii din Europa, Perșii erau deja cu desăvârșire corupți.

Popoarele însă care au locuit Egiptul, ori de unde ar fi venit, n'au întâmpinat nici una din aceste piedici. Ele aveau în fața lor un exemplu viu și veșnic același: Nilul. Constanța și perfecta regularitate cu care acest fluviu revârșa bine-cuvîntata lui rodire, impunea. Necunoscutul, neștiința de unde veneau aceste binefaceri, totd'auna la aceeași epocă a anului, nu impunea frica, ci numai respectul. Egipteanul deci adora și stima acea putere necunoscută și nu se temea de dînsa ca de un zeu rău-făcător, pentru motivul foarte simplu că nu-î aducea de cât bine.

Egipteanul privilegiat, vedea în Nil pe

bine-făcătorul său. Nilul oprește în cale'î pustia amenințătoare. Nilul ascunde în apele sale pe crocodilul omoritor; el înspăimântă fiarele sălbatice, el îmbunătățește pe fa-raonii tiranici, el domină și peste preoți și peste Zei și, dacă există superstițiunii în Egipt, tot Nilul le explică.

Existența acestui fluviu, care a format mai întâi solul, chemând ast-fel popoarele lângă țermurile lui, a avut, dimpreună cu clima locului o influență atât de puternică și atât de hotărîtoare, în cât atâtea popoare de rase deosebite, venite din diferite direcțiuni și la diferite epoci, s'au contopit într'unul singur și în așa mod, în cât astă-zî după atâtea cercetări, rezolvazea vechilor relații etnografice egiptene a rămas încă o enigmă.

VI

E t n o g r a f i e

Din timpuri uitate și cu neputință de controlat, țara Nilului, legată cu restul Africei prin fluviu și cu Asia prin istmul de Suez, a fost destinată prin însăși situația sa geografică să constituiască o regiune eminemente civilizatoare. Atrase de fama bogățiilor din această regiune, popoarele călătore, s'au oprit mai întâi aci, de unde apoi au plecat înainte, fie că au fost gonite de năvălitori, fie că ele înșiși au pornit, împinse de acea dorință de a trăi libere și singure stăpânitoare peste ținuturi nelocuite.

Care a fost cel întâiu popor care a locuit Egiptul? Ce rasă, și ce neam?

Cine o poate spune!

Istoria nu ne poate vorbi, cu oare-care siguranță de cât de un a nume Menes, fondatorul orașului Memphis (Men-Nofir, cuvînt care însemnează «port-bun»), și care a trăit cam vre-o cincî mii de ani înainte de Christ.

Nicăerî istoria n'a mers atît de departe în întunericul, din ce în ce mai negru, al trecutului.

Ș'apoi, acest Menes nu este începutul.

Din contra, el este urmașul, dacă nu chiar întruparea unei succesiuni de evenimente, al căror șir înaintează cine știe cât înapoi.

Acest rege, care a fost capabil să fondeze orașul Memphis—portul Memphis ar trebui să zic, pentru că pe acea vreme delta Nilului nu era încă formată, iar apele Nilului se aruncau în Mediterana printr'un vast estuar—a trebuit mai întîi de toate să simtă nevoia unui oraș-port ca acesta. Fondarea acestui oraș a fost consecința unei cerinți imediate și deci poruncită de nevoile poporului. Denumirea însăși de «bun port»—însemnează că aci—încă de pe acele vremuri—trăia un popor, care cunoștea foloasele schimbului

comercial și simțea nevoia unui comerț maritim de o importanță nu puțin serioasă.

Maî departe, istoria ne maî spune că Menes, a închinat această creațiune Zeului Ha-ka-Phtah, «biruitorul întunericului»¹⁾ «Memphis» locașul lui Phtah, numit de către Greci Aiguptos, de Romani Aegyptus.

Care vrea să zică, la această epocă atât de depărtată, poporul lui Menes, avea o religie, cu zeități simbolice, care reprezentau forțele naturii. Fiind-că a trebuit să treacă un mare spațiu de timp până să se înjghebeze niște credinți, care au dominat atâtea veacuri peste întregul Egipt, lesne 'și poate cine-va închipui, cam când a trebuit, să se așeze aci primii oameni.

E nevoie acum să știm de unde au venit.

Ideea că primele popoare ale Egiptului

¹⁾ Una din cele trei forme ale focului la Egipteni: creator, producător, vivificator corespunzând denumirilor egiptene: Knef, Phtah, și Phre. Cel dintâiu a creat lumina, cel d'al doilea a produs-o, spărgând întunericul, cel d'al treilea Soarele. Ha-Ka Phtah în special era considerat de Greci sinonim cu zeul lor Vulcan.

de jos, ar fi fost de rasă neagră, trebuie exclusă din știință, pentru motivul irefutabil că aceste popoare ne-amestecate cu sânge străin n'au putut înjgheba nici o dată cel mai mic prestigiu de civilizație. Ne rămân atunci migrațiunile.

Când s'a întemplat prima migrațiune care s'a aninat în basinul inferior al Nilului, dacă, înainte cu cinci mii de ani, exista deja o civilizație la gura acestui fluviu?

S'au făcut cercetări numeroase, spre a se determina adevăratul tip al anticului Egiptean, dar până astăzi această problemă n'a fost încă deslegată în strictul și adevăratul înțeles al cuvântului.

S'a scrutat și comparat tipurile gravate și sculptate pe zidurile hipogeelor, pe marginea papyrus-elor etc., cu o precizie surprinzătoare și s'a comparat cu tipurile etnografice cunoscute; dar rezultatul cercetărilor a ramas încă negativ.

Rămâne deci în afară de orî ce îndoială ca tipul Egipteanului antic nu reprezinta alt-ceva de cât rezultatul amestecului repetat

al nenumăratelor seminții, care au năvălit în valea Nilului.

La această considerație mai adaog încă următorul fapt unic în istorie:

În valea Nilului nu se cunoaște, și nu se poate preciza existența unui popor autohton. Ab-origine nu știe nimeni cine a locuit Egiptul. Mai mult, civilizația egipteană nu este creată de un anume neam, cum a fost cea indiană, chineză, chaldeeană, sau grecească. Când pricepuții din civilizația antică au început a cerceta faptele și a le scrie, fie sub forma de mituri sau legende, fie sub formă de fapte veridice, ei s'au împiedecat, în ceea ce privește Egiptul, de acel monstru, despre care am vorbit mai sus: Sphinxul, necunoscutul, bariera peste care nu se poate trece.

Un fapt totu-și este sigur. Delta Nilului, fiind de formațiune recentă, n'a putut fi populată din vreme; cel puțin, din toate regiunile Egiptului, delta a fost cea din urmă populată. Peste cea-l'altă parte din țara Nilului, populațiunile au sosit la diferite e-

poce, pe măsură ce Nilul mărea întinderea locurilor de producțiune.

Se susține de unii etnografi că din Etiopia ar fi pornit primele migrațiuni. Sunt istorici care susțin că Egiptul cel d'întâiu, cel mai vechiu, n'ar fi fost alt-ceva de cât o colonie etiopiană. Nu se probează însă serios această afirmație, ba încă se poate dărîma cu multă ușurință. Din Etiopia nu puteau sosi în valea Nilului, de cât oameni de rasa neagră, pe când primii egipteni—se știe—erau brunî. Această idee nu s'ar putea susține, cu oare-care succes de cât numai atunci când s'ar putea proba că, înainte de a se popula valea Nilului inferior, niște imigrațiuni anterioare de albi ar fi produs deja încrucișarea cu popoarele din Etiopia ¹⁾.

Trecerea de la negru la brun, într'un interval scurt,—numai sub influența climei—nu se poate și nici că s'a făcut vre-o dată. Pentru ca din rasa neagră să iasă o rasă

¹⁾ Abisinienii de astăzi sunt un rezultat etnografic produs din amestecul rasei albe cu cea neagră.

brună, clima nu poate influența de cât într'un spațiu de timp considerabil, nu în două, nici în trei, nici în zece mii de ani. Pentru ca această transformare să se întâmple într'un spațiu de timp mai scurt, a trebuit negreșit, să se efectueze încrucișare. În acest caz, rasa neagră, abia venită despre Sud, s'a încrucișat cu o rasă albă venită despre Nord-Est, de sigur din imensul rezervoriu de popoare care au inundat Europa.

Iată o dovadă :

Faptul că Egiptenii primitivi aveau, după cum spun autorii vechi, culoarea feței brună-roșietică, a făcut pe mai mulți să creadă că ei făceau parte în adevăr dintr'una din ne-număratele rase, prezentând diferitele nuanțe de la negru lucitor până la brunul roșiatic și care populează Africa de la fluviul Niger și Sudanul oriental până la Colonia Capo. Ultimele cercetări au probat că tocmai același fenomen etnografic s'a întâmplat în Africa, tot pe aceeași latitudine, și spre West de valea Nilului. Felachiți de astăzi, a căror dominațiune se întinde de la

Atlas și până în inima Sudanului, nu sunt alt-ceva de cât produsul amestecului dintre Berberii (albi) și Negrii. Tipul lor și în special culoarea peleii lor se aseamănă cu ceea ce ne spun autorii antici despre poporul egiptean.

Conducându-se după monumentele antice, egiptene: sarcofage, steluri, momii, statuți, gravuri etc., Maspero susține că «Egiptea-
«nul antic era înalt și slab, cu umerii largi,
«cu pieptul ieșit puțin afară, cu brațele ner-
«voase, care se terminau printr'o mână sub-
«țire și lungă. Șoldurile erau puțin desvol-
«tate și picioarele ca și mâinile lungi și
«subțiri. Capul era adese-orî prea mare în
«raport cu gâtul și cu corpul; fruntea joasă,
«nasul scurt și rotund, ochii mari și bine
«deschiși și pe buzele sale regulate există
«un veșnic suris trist și resemnat.»

Comparînd aceste date ale ilustrului egiptolog cu cele ce știm despre tipul Kabibililor care locuiesc încă prin scorburile Atlasului, găsim o asemănare foarte semnificativă.

A doua idee cu privire la popularea Egiptului cu oameni veniți despre West adică de prin Tripolis, Tunis etc., este încă și mai puțin posibil de susținut. Mai întâi Nordul Africei—ținuturile așa zise berberice—n'au putut fi locuite ab-origine de cât: sau de popoare negre, venite de la Sud, sau de popoare albe venite despre Est, adică din spre Asia, sau de popoare autochtone.

Ultima idee este absolut exclusă din etnografie. Popor autocton în nordul Africei nu se cunoaște. Rămân cele-l'alte două. Au fost Negrii veniți din spre Sud sau Albi veniți despre Est?

Dacă ar fi fost Negrii, aceștia ar fi trebuit să străbată mai întâi Sahara, și cum Negrul și astăzi nu știe ce vrea să zică a se deplasa, mai mult, cum el e învâțat a trăi d'a gata și a se mulțumi cu viața ce-i procură luxurianta și bogata vegetație intertropicală, cu multă greutate s'ar putea susține că, fără nici un scop sau cauză, să le fi venit în minte să străbată în cusa pustie și să escaladeze Atlasul, spre a pune mâna

pe frumoasa vale mediteraneană, când, chiar astăzi Negrii sudanezi nici că visează despre dânsa.

De altă parte, dacă Nordul Africei, ar fi fost locuit mai întâi de Negrii, s'ar fi cunoscut vre-o urmă și în tot cazul autorii anticii ar fi vorbit când-va și unde-va despre existența lor dincoace de Atlas. Ei însă nu ne spun nimic, ba din contra;—iar urme nu se văd și nu s'au văzut nici când, afară doar poate prin autori de aceia cu care nu trebuie să-ți pierzi vremea.

Prin urmare nu rasa neagră a putut trai și domina vre-o dată Nordul Africei, ci o rasă albă.

În adevăr, nu numai că spusele și scrisesele istoriografilor anticii ne confirmă existența primitivă a unui popor alb în Nordul Africei, dar și cercetările etnografilor moderni, precum și acelea ale filologilor, sunt de acord în astă privință.

Trăesc încă și astăzi, de la scorburile Atlasului și până în Sudan, o rasă bătrână, o rasă veche, care umple imensul gol din

Africa de la Nordul Ecuatorului, și pe care n'a putut-o nimici nici teribila arșiță a soarelui nici invaziile și mai teribile încă.

Această rasă albă sunt Berberii.

De unde au venit ei? De sigur din Asia, de oare-ce din Africa nu puteau veni.— Africa neputând trimite de cât Negrii — ; și mai puțin din Europa, care pe acea vreme nu era încă populată.

Dacă au venit din Asia, pe unde au trecut? Nu e altă cale mai propice de cât istmul de Suez. Pe aci, în adevăr, s'au strecurat toate semințiile aziatice, care au năvălit în Africa. Tot p'aci au trebuit să treacă și Berberii.

Și acești Berberi, ajunși odată în fața Nilului, nu au putut trece peste dânsul fără a lăsa urme. Conform tuturilor legilor etnografice, ei au trebuit să se oprească aci — ținta tuturilor emigrațiunilor nefiind alta de cât aflarea de locuri roditoare ¹⁾ și numai

¹⁾ Din timpurile cele mai vechi, viața pe țărmurile Egiptului a fost considerată ca cea mai

plusul să se reverse spre apus prin Tripolis, Tunis, Algeria și Maroc, adică prin ținuturile berberice cum se numesc încă și astăzi.

Ideia prin urmare, cea mai aproape de adevăr, în ceea ce privește primul popor, care a prins rădăcină în Egipt, sunt Berberii — albi veniți din Asia.¹⁾

frumoasă. Aceasta a și fost cauza cea mare, care a atras în valea Nilului atâtea seminții, care nu mai aveau loc în Asia.

¹⁾ Unii etnografi clasifică acest popor printre Chamiiți.

Asiriologii și Egiptologii care, în ultimele două decenii, au făcut atâtea descoperiri importante, n'au stabilit încă într'un mod precis limita dintre Chamiiți și Semiiți. Aceste denumiri biblice, întrebuintate încă în etnografie, au dat naștere la atâtea confuzii, în cât o cercetare scrupuloasă se impune.

Din cercetările ultime însă și din ultimele descoperiri se poate totuși degaja ideea că rasa albă a avut trei nașteri, sau mai bine trei emisiuni, care s'au urmat și răspândit la intervale ce nu se pot preciza. Primul născut a fost așa numita rasă *Chamită*. Chamiiți în adevăr au fost cei d'întâi care au emigrat. Urma acestora se găsește mai întâi în Sogdiana, mai apoi îi găsim pe malurile golfului Persic. Sub diferite denumiri, ei au înaintat spre istmul de Suez și d'aci peste întregul Nord al Africii, de unde o parte dintr'înșii, au trecut strimtoarea

VII

Primi locuitori

Cinci mii de ani înaintea erei noastre valea Nilului era acoperită cu o amestecătură de popoare de rase diferite, dar contopite. Ele formau un tot unit și compact, având aceleași aspirații și aceleași credințe.

Gibraltar și au ocupat Spania până la Pirineii; iar alții s'au scoborât în spre Sud și au înaintat până în Sudan. Aceștia sunt cunoscuți astăzi sub numele de *Mauri* (Sahara occidentală) și *Peulhi*, *Felachi* sau *Falatahi* (Sudan).

A doua emanațiune a rasei albe se cunoaște sub denumirea de *Semiți*, pe care îi găsim ocupând Asia mică, cel puțin odată cu începuturile Istoriei. Numai o parte dintr'inșii au trecut în Africa, unde au trăit vre-o cinci sute de ani (Cartaginezii).

Al treilea și ultimul copil al rasei albe au fost *Arii*, proto-părintii noștri, a căror istorie este cea mai bine cunoscută și despre care voi vorbi într'un apropiat studiu.

Aceste popoare constituiau, după spusele preoților din Memphis și Teba, «cel dintâi popor civilizat din lume, ba chiar leagănul genului uman.»

În Egiptul antic două orașe dispută întâietatea civilizațiunei: Memphis mai întâi și apoi Teba (Diospolis).

Am demonstrat într'una din paragrafele trecute, că rasa berberă, asiatică, a locuit după toate probabilitățile, cea d'întâi delta Nilului, și că de aci s'a întins apoi spre Sud, Sud-West și West.

Spre întărirea acestei idei s'a constatat și admis de știință că între tipul berber și Egipteanul antic există o foarte mare asemănare. Egipteanul antic, cel din deltă mai cu seamă, este sigur că era de origină asiatică.

Ceea ce a făcut pe unii să comită greșala de a crede că Egiptul a fost colonizat cu Negrii sau Negrozii veniți de la Sud, din Nubia sau, cum se numea pe atunci, Etiopia, este faptul că contactul Negrilor cu Albi, care urcau în sus pe valea Nilului, a

produs încrucișarea, ce a dat naștere tipului brun, — tip ce devenea cu atât mai negru cu cât înaintau mai sus pe cursul fluviului. Ast-fel, e logic că Egipteanul din Theba să fi fost mai brun de cât egipteanul din Memphis.

Această constatare de alt-fel nu a fost greu de făcut. Diferențierea raselor umane, nu se mai face astă-zî după culoarea pielii sau a părului. Alte elemente ne conduc în o stabili și în primul rang, este forma craniului, care între Albi și Negri mai cu osebiră, este diferită. Și, judecând după momiile atât de admirabil conservate, s'a dovedit că ele nu puteau aparține de cât unei rase albe, care, după cum am văzut mai sus, nu putea veni de cât din Asia.

Să trecem mai departe.

Acela, care a găsit cheia ieroglifelor, a mai stabilit—și în urma lui alți egiptologi au confirmat-o—că între limba vorbită de vechiul Egiptean și cea vorbită de Coptii care mai trăesc încă și astă-zî, există o mare asemănare, care, cu tot enormul spațiu

de timp ce s'a strecurat de atunci și până astăzi, n'a putut să-i altereze nici rădăcinile nici chiar unele forme.

Se mai observă încă un fapt nu mai puțin caracteristic: Vechia limbă egipteană, alături cu un stoc de cuvinte cu rădăcinii semitice și cu unele forme gramaticale de asemenea semitice, se găsește un alt stoc de cuvinte cu totul străine de acest neam de limbă.

Faptul acesta nu însemnează alt-ceva decât, că într'o vechime foarte depărtată popoare de rase diferite, vorbind limbi diferite, au trebuit să se întâlnească pe țărmii Nilului, unde, conduse de aceleași interese, au sfârșit mai întâi prin a se înțelege și în urmă prin a se contopi.

Că acest fapt a trebuit să se întâmple cu mult înainte de 5000 de ani înaintea erei creștine, faptul este iarăși sigur, pentru motivul că primul fondator al monarhiei faraonice, Menes, cea mai veche amintire egipteană, și care a trăit pe-atunci, nu a fost un cuceritor; el nu a sosit sau navălit din altă parte

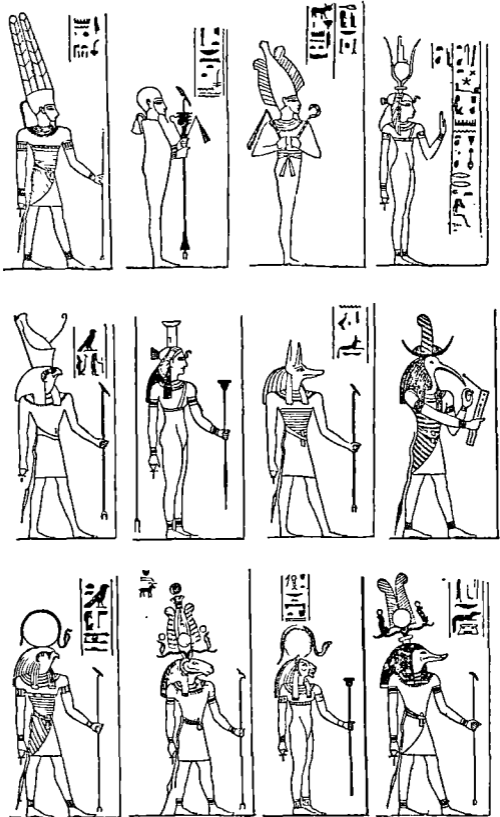
și a luat în posesiune țara Nilului. Menes este un simplu organizator al monarchiei egiptene. El a fost negreșit un om superior. Popoarele care locuiau Egiptul erau dispartate și deci rău conduse. El le-a unit, le-a organizat și, din o hordă imensă, împărțită în o mulțime de triburi, a format un popor compact, o țară unică, circumscrisă împrejurul vastului oraș Memphis.

Credința în supra-natural este caracteristică popoarelor primitive. Nici un popor din vechime nu a născut alt-fel de cât din zei, nu s'a guvernat la început de cât de zei și apoi de semi-zei vreme îndelungată¹⁾.

¹⁾ Egipteni credeau că ei erau nu numai cel mai vechiu popor dupe pământ, dar că se găseau pe malurile Nilului înainte chiar ca creatorul să-și fi săvârșit opera. (Maspero op. citat).

Credința lor era că toate cele-l'alte popoare cunoscute erau niște copii alături cu dinșii. Platon povestește că un preot egiptean ar fi spus lui Solon următoarele vorbe :

«Grecii nu sunt de cât niște copii. Nu există nici un grec bătrân. Ei au toți un suflet tânăr, pentru că n'au o tradiție vechiă, o doctrină vechiă, un învățămînt albit de vremuri...»

Fenomenele fizice care se urmau cu atâta regularitate minunau creierul lor încă de

Această concepție este chamitică. Egiptenii, ca cei mai demni reprezentanți ai rasei acesteia, aveau instinctiv conștiința de vechimea lor.

În privința însăși a creațiunii universale părerile erau deosebite. Unii credeau că poporul egiptean era născut de *Râ* zeul soare—; că născuse cu o predestinație fericită, dar că cu timpul degenerase. *Râ*, soarele «dătătorul de lumină», este în genere cunoscut ca primul rege mitologic al poporului egiptean.

După alții, strămoșii Egiptenilor se născuse sub forma unor brute, care n'au putut vorbi până ce n'a venit pe pământ *Thot*, care i-a învețat citirea și scrierea.

Interesantă este însă credința lor despre creațiune. În mitologia egipteană sunt două categorii de zei creatori : zeii buni și zeii răi. Tot ce era bun era făurit de zeii buni, pe când tot ce era rău era făcut de zeii răi. Ast-fel ei 'și explicau fenomenele care le erau spre folos și cele de care trebuiau să se ferească. *Râ*, *Osiris*, *Isis* și alții din partida lor, erau zeii buni și, deci bine-făcători, pe când *Sit*, dimpreună cu partizanii săi, «ostilii ordinei și luminei» erau zeii care intrupau răul pe pământ și 'l răspindeau printre oameni.

Această concepție teistă era, de alt-fel, comună la cei vechi. Alții, care vor scobori în Iran, vor stabili aceeași idee într'un mod însă mult mai clar; ei vor împărți domeniul universal în două părți : una lui Ormuzd și cealaltă lui Ahriman. Acelaș lucru vom găsi și la Arii din India, dar sub o formă mai complicată.

copil. Și, de oare-ce ei nu erau încă în stare să-și dea socoteală de forțele cari dau naștere și regulează mersul acestor fenomene, au fost conduși să le considere ca pe niște forțe oculte, cari erau cu atât mai puternice, cu cât erau mai departe de însăși puterea lor de a pricepe. Iată cauza care a determinat credințele divine, imediat ce s'a ivit prima scânteie a inteligenței omenești.

Numai grație cercetărilor serioase ce s'au făcute în ultimile decenii, s'a putut scoate adevărul din nesfirșitul dedal de zeițăți. Toate aveau una și aceeași origină : Nilul. Ast-fel *Osiris*, *Khnumu* (din cataracte) și *Harsafitu*, (Heracleopolis) erau divinități care reprezentau Nilul.

Isis reprezenta după alții acel pământ vegetal, care producea sămânța bine-făcătoare și care îndestula omenirea ușurându-i viața. Acea humă era adusă și depusă de Nil *Amon*, a cărei semnificație se confundă cu *Râ*, reprezenta și soarele, dar mai cu seamă reprezenta efectele produse de căldura soarelui, care usca cu repeziciune bălțile provenite din revărsările Nilului, cu alte vorbe, acest zeu reprezenta mai mult solul atât de roditor.

Dacă găsim în mitologia egipteană atâtea zeițăți, sau mai bine zis atâtea forme de zeițăți, cauza este că fie-care nomă, ba chiar fie-care localitate de o importanță oare-care, 'și avea pe ale sale. Așa, *Horus* reprezenta într'unele loca-

De la această lege nu tocmai Egipteni se puteau depărta, ei care cei d'întîi au început a domina și a se servi de forțele agenților fizici; prin urmare și ei au trebuit să se scoboare din zei, și să fie multă vreme guvernați de zei și semi-zei, până să înceapă a fi guvernați de oameni.

Ast-fel, preoții din Memphis și din Theba spuneau lui Herodot că, în timp de opt-sprezece mii de ani, poporul egiptean fusese guvernat de zei.

Cel d'întîi rege-zeu a fost Râ. El a dat oamenilor toate bunătățile și a luptat cu atâta succes în contra zeităților, care re-

lități din Egiptul de jos, «cerul luminat». Dar cerul era luminat de soarele Râ. De aci Râ ochiul scânteietor al Cerului. Râ discul solar, care se adora ca atare la Heliopolis ¹⁾, era confundat prin alte localități cu Horus, așa că, pe de o parte soarele era divinizat sub o mulțime de forme, iar pe de alta Râ și Horus se confundau în așa mod, că nu se poate ști unde sfîrșea puterea lui Râ și unde începea aceea a lui Horus.

1) Heliopolis — orașul soarelui.

presentau răul, adică pe vrăjmașul omului; iar cel din urmă ar fi fos' Horus, fiul născut din Osiris și Isis și sinonim cu Râ.

Aci însă nu se întrerupe sângele regalozesc. Toți regișii Egiptului aveau în vinele lor sânge d'al regelui Râ; toți erau urmași direcți ai acestui zeu. Și dacă, câte odată, seria dinastiilor se întrerupe prin advenirea vre unui usurpator, Egiptenișii găsesec încă o legătură directă între aceștia și Râ, căci Râ de multe ori scobora pe pământ, se înamora de o muritoare și da naștere unui copil; ast-fel ideia nu se pierdea nici odată. O legendă, conservată în papyrusul Vest Car, arată că cei trei regișii din dinastia V, Usirkaf, Sahurî și Kakiu, erau născuți din Râ și din Rudidit, femeea unui preot. Dar, fluidul divin nu se manifesta în om, de cât în momentul în care se urca pe tron; alt-fel, rămânea un simplu muritor.

Cu aceste artificii s'a putut menține ideea unui respect religios către faraonișii, pentru că toți erau considerați ca descendenți din zeul soarelui.

Tradiția mai adaugă că înainte de primul rege-om a domnit o serie de regi, servitorii ai lui Horus, ultimul rege-zeu; dar că în sfârșit, Mones sau Mena a fost primul rege-om, acela care «a organizat Egiptul și pe Egipteni».

Timp de vre-o șapte sute și mai bine de ani se scurg fără ca istoria să poată preciza alt-ceva decât o succesiune de regi, formând patru dinastii¹⁾, o oare-care organizare legislativă, de se poate zice, și atâta tot.

Tocmai de la a patra dinastie începem a avea oare-cară documente mai mult sau mai puțin pozitive. Atunci s'au ridicat piramidele. Din acest moment, timp de aproape o mie de ani iarăși întuneric până la a 12-a dinastie, care constituie una din marile epoci ale istoriei poporului egiptean. Urmează apoi o nouă perioadă de obscuritate, în care timp domnesc mai multe dinastii, când se întâmplă marea invazie a Hixoșilor, (cuvânt ce însemnează «regi păstorii»).

1) Și acest fapt iarăși nu se poate preciza cu siguranță.

Acești nomazi, veniți după cât se crede din Idumea,¹⁾ au cauzat o mare perturbație în viața deja foarte prosperă a Egiptenilor. Multă vreme de lupte și de dezastre a trebuit să treacă până ce acești nomazi au fost goniți din Egipt. Dar, după izgonirea lor completă, începe epoca cea mai strălucită a Egiptului. Până acum viața acestui popor se desvolta pe țărmii râului Nil și, dacă a întreprins cuceriri, drumul ce au urmat a fost valea Nilului. Istoria, în adevăr, nu semnalează până acum altă cucerire de cât o expedițiune spre Sud contra Etiopienilor, întreprinsă în timpul celei a XII-a dinastii.

Acum însă începe adevărata epocă de aur a Egiptului antic.

Monumentele denotă mărirea și splendoarea artelor și a literaturii. din care se mai ved încă și astăzi urme numeroase. În această epocă înfloresc și științele, care făceau din Egipt țara înțelepciunii și de la care s'a adăpat atât de mult filosofia greacă.

1) Țară situată în Arabia de Nord, spre Sud

VII

Civilizația

Încă de pe vremea când Istoria nu'și poate aminti de alte popoare decât sub forma nebuloasă a legendei, poporul egiptean 'și crease un mod de a trăi al său, a-parte, cunoscut numai de el și determinat de pământul ce locuia, de mediul în care trăia.

Se cunoaște astăzi și, până la un punct oare-care, se poate preciza modul de a trăi al popoarelor care au jucat un rol important acum câte-va mii de ani. Faptul că unele din condițiile generale ale vieții se asemănau la unele popoare, au făcut pe

și Est de Palestina, al cărui popor se numește de Biblie Idumeeni sau Edomiți și care sunt semiți, descendenți din Essau.

mulți istorici să creadă că civilizația unui popor oare-care era împrumutată de la alt popor. Așa, cu privire la Egipt, s'a scris că civilizația lui era împrumutată de la Indieni. Intre civilizațiile celor două popoare s'a observat oare-cară asemănări, care au făcut să se creadă că, sau ambele și-au luat cultura dintr'unul și același izvor, sau că unul a inițiat pe cel alt. Aceasta însă nu e de cât o simplă supoziție, una din acele ipoteze, care nu joacă alt rol de cât acela de a umple un gol, până ce noi și serioase cercetări reușesc a stabili adevărul.

Eu găsesc că, între civilizația indiană și cea egipteană, între modul de a trăi și de a judeca al Indienilor și acela al Egiptenilor, este o mare deosebire și această deosebire este determinată de influența ce mediul geografic a exercitat asupra fie-cărui popor în parte.

În ambele țări fluviile au jucat un rol determinat pentru formarea și dezvoltarea culturii. Dar o mare deosebire se observă. Pe când în India natura da cu belșug omului elementele de traiu, fără ca el să-și

dea multă osteneală, Egipteanul trebuia să muncească pentru ca să capete rodul pământului. Indianul nu a simțit nici odată nevoia de a se trudi, spre a'și asigura existența zilei de mâine. Ca și greerul din fabulă, el se mulțumia să cânte natura, care era atât de darnică. Egipteanul însă știa bine și știa din vreme că, de nu se va mișca, de nu va ara și semăna la timp, nu va culege, și în acest caz va pieri de foame. Bogăția naturii a condus pe Indianii la o viață mai mult contemplativă și în genere leneșă, care a degenerat în cele din urmă într'o vădită și constantă nemulțumire, pe când la Egipteni nu observăm alt-ceva de cât o ordine și o activitate fără seamăn, manifestate în toate acțiunile lor.

Ceea ce a făcut să se creadă că civilizația egipteană avea ceva comun cu cea indiană erau castele. Este adevărat că și în Egipt poporul era împărțit în caste, dar separațiunea dintre diferitele clase ale acestui

popor era departe de a fi atât de desăvârșită cum era la Indieni¹⁾

În secolul în care trăim a eșit la lumină și s'a stabilit prin lege principiul egalității, care tinde să devie un principiu universal și cu toate acestea clasele tot există. Ba încă s'ar putea zice că deosebirea între diferitele categorii de oameni izvorăște din însă-și legea progresului, la care s'au supus și se vor supune toate popoarele trecute și viitoare. Dată fiind unitatea normei după care s'a dezvoltat judecata popoarelor, nu trebuie să ne surprindă o asemănare între modul de a-și alcătui viața, la două popoare care s'au întâlnit în antichitatea clasică.

Și totuși o mare deosebire există între clasele egiptene și castele din India.

La Indieni un fiu de militar, destinat a deveni el însuși militar, putea fi pedepsit cu moartea, în cazul când ar fi voit să ia de soție pe fiica unui negustor sau agricultor. La Egipteni această lege nu exista.

1) *Otto von-Corvin* Geschichte des Alterthums. *Schlosser*.—*Allgemeine Weltgeschichte*... etc.

Și faptul iarăși se explică. Cauza, care a determinat această desăvârșită separațiune între castele indiane, nu era alt ceva de cât teama ca poporul arian să nu dispară în poporul autohton, care era cu mult mai numeros ; iar brahmaniï, cari erau deținătorii rasei, n'au găsit alt mijloc mai nimerit pentru conservarea ei. Arii stăpânesc India prin dreptul de cucerire ; între ei — stăpîniï — și între poporul cucerit, de o rasă inferioară, brahmaniï au fost nevoiți să înființeze o barieră peste care nimeni să nu poată trece.

La Egipteni nu a existat, până în secolul VI înainte de Christ, cuceritori și cucerii. În tot timpul cât a trăit până la această epocă, poporul egiptean era un popor de sine constituit, n'avea prin urmare nevoie să stabilească îngrozitoarea barieră între diferitele clase, în care se împărțise naturalmente.

Preoții alcătuiau clasa cea mai superioară. Ca la toate popoarele civilizate din acele timpuri, ei formau clasa inteligentă,

pătura cultă a poporului. Nu pretutindenî însă această clasă a corespuns respectului sau adorațiunii ce li s'a acordat; ba încă, la unele popoare, Istoria a fost nevoită să le veștejească influența ce a exercitat asupra poporului. Nu aceasta se poate zice despre preoții egipteni. Ei erau cei mai înțelepți, cei mai a toate știutori, dar mai presus de toate erau bine-voitori și folositori poporului egiptean. Ei erau de o potrivă povățuitorii regilor ca și oamenilor de rînd, și nici o lege, nici cel mai mic act nu făceau, fără să aibă în vedere, mai întâi, binele poporului.

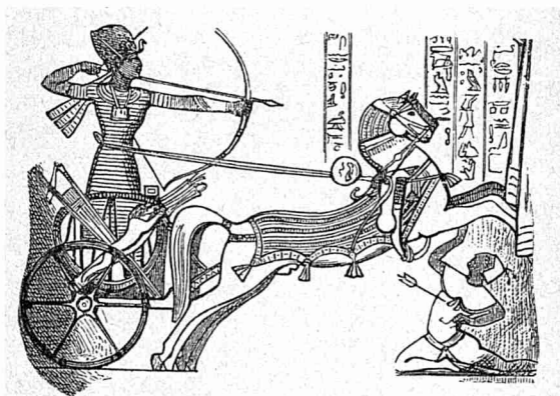
Preoții egipteni erau deținătorii științei în toate direcțiunile. Tot ce s'a găsit în Egiptul antic ca știință și literatură se datorează numai preoților.

Scrierile lor sunt pline de morala cea mai sănătoasă, de acea morală solidă și logică, singura care va trăi cât lumea și al cărui principiu nestrămutat străbate secolii tot același, neschimbat și veșnic.

Din această cauză clasa preoților era la

Egipteni foarte respectată și, ceea ce este mai mult, ei meritau aceasta.

În al doilea rând, veneau militarii. În timp de pace ei trăiau din rodul pământului ce posedau (câte 1,200 metri pătrați fiecare); iar în timp de război primiau soldă. ¹⁾

Herodot ne spune că pe timpul său, Faraonii puteau conduce la război până la 400,000 oameni. Această armată se compunea din infanterie, cavalerie și care de răz-

1) Corvin, op. citat.

boiu. Cavaleria a trebuit să fie întrebuințată mai târziu pentru că pe vechile monumente nu s'a găsit nici un călăreț.

Veneau apoi pe rând clasa comercianților, apoi aceea a meseriașilor și în fine aceea a agricultorilor, lângă care se adăoga, cu o treaptă mai jos, clasa păstorilor.

Preoții dimpreună cu militarii formau clasa aristocratică, clasa agricultorilor însă forma grosul poporului egiptean; iar în vârful acestei piramide, a cărei bază era formată de poporul agricultor, era regele. Dumnezeu cu sufletul, el era considerat ca mijlocitorul între zei și oameni. El locuia, de obicei în centrul orașului, într'un palat imens, înconjurat de grădini cu flori mirositoare și cu fructe delicioase. Jur împrejur palatul era înconjurat de locuințele servitorilor regelui, care se numărau cu miile. Mai alături se aflau apoi clădirile, care conțineau tesaurul regal, precum și magaziiile unde se strîngeau proviziile pentru palat ¹⁾.

1) Diodor împarte poporul egiptean în trei clase :

Atît tezaurul cât și magaziile regești erau administrate de un personal de ofițeri și scribi nu mai puțin numeros. Printre această mulțime de funcționari, administratori, ofițeri, guvernori și servitori ai palatului, scribii jucau rolul de căpetenie. Nu tocmai orî cine știa să scrie, să citească și să ție o contabilitate destul de complicată. Scribul era întrebuițat pretutindeni, orî unde se cerea scrierea, cetirea și socoteala. De aceea cariera scribului era una din cele mai sigure; de aceea iarăși, în situația lui socială, era alt-fel considerat decât cei-alți funcționari. Adesea orî scribii formau, spre a zice ast-fel, dinastii, care se urmau din tată în fiu. Scribii aveau privilegiu ce nici o altă ramură de activitate socială nu avea. Era destul să fie cine-va scrib, pentru ca să fie scutit de orî-ce îndatorire către Stat. Cei mai inteligenți ajungeau chiar să realizeze o stare înfloritoare, cei mai mărginiți

Preoții, militarii și muncitorii de tot felul. Nici un autor antic nu vorbește despre o clasă Parias.

erau la adăpostul orî căruî neajuns. Viața lor era în tot cazul asigurată.

Adese-orî s'a întîmplat ca un fiu din popor să fie remarcat de rege într'o împrejurare oare-care, dat la învățătură și ridicat cu timpul până la demnitatea de consilier al tronului și intim al regelui. Istoria ebreului Iosef nu se poate explica alt-fel. Se căuta deci meritul și numai el se recompensa, de oare-ce chiar străinii puteau să ocupe cele mai înalte funcțiuni în Stat.

Când vre-unul din acești scribi ajungea să merite favoarea faraonului, atunci el era răsplătit, dându-i-se o bucată de pămînt în stăpînire. Scribul devenea atunci și el un mic faraon peste moșia lui, cu titlul de vasal al regelui, căruia datora veșnică supunere și îndatorirea de a se ridica cu toți oamenii, supuși lui, la cea d'întâi chemare.

Scribi ast-fel recompensați, militarii care repurtase victorii, precum și orî-ce alt funcționar care meritase favoarea regală, și pentru care i se acordase drept răsplată o feudă mai mare sau mai mică, formau clasa

nobililor, a căror condiție de a fi nu se deosebia, de cât doar ca formă, de fendalismul veacului de mijloc.

Baronii egipteni de acum câte-va miî de ani, erau îndatorați să plătească la tesaurul regelui un tribut proporțional cu întinderea și bogăția feudei. Ei trebuiau să țină tot-d'auna la dispoziția regelui un număr de militari comandați de dînsul, (afară de cazurile de vedită incapacitate). Când regele călătorea, baronul egiptean, dimpreună cu suita sa, trebuia să-l însoțească până la marginea feudei, unde 'l aștepta cel alt baron, și așa mai departe până la sfîrșitul călătoriei.

Clasa negustorilor, meseriașilor de tot felul, dimpreună cu agricultorii, formau burghazia.

Viața lor, mai cu seamă a acestora din urmă, se scurgea mai simplă și mai liniștită. Agricultorul egiptean nu avea de cât o singură grijă, aceea de a lucra pămîntul și de a'și plăti dările către Stat, care, în momente date — când Faraonii

aveau nevoie de armată multă — devenea îngreunătoare. Si atunci, ca și astăzi, tot muncitorul plătea și tributul muncii și pe acela al sângelui într'o proporție foarte nepotrivită față cu cei mari sau cu cei ajunși. În afară de acest rău — inerent, după cât se vede, naturii omenești — monumentele din acea vreme ne arată pe agricultorul egiptean mult mai mulțumit de viața lui de cât alte popoare contemporane. Ele ne arată pe muncitorul egiptean înconjurat de o familie ce respectă și de care este venerat. Femeea 'și avea drepturile și demnitatea ei. Ea nu era nevoită să 'și ție veșnic figura acoperită în fața streinilor. Din contra, ea 'și simția rolul civilizator în lume și 'l exercita în consecință. Poligamia totuși nu era necunoscută la cei de sus. Haremul Regelui era populat cu o mulțime de regine și concubine, recrutate fie din clasa nobililor Egiptului, fie de la regiți libieni sau etiopieni, care 'și dau fetele drept garanție a supunerii lor. Peste întreaga turmă însă de regine și concubine, una se ridica cu

titlul de regină adevărată. Ea era de ordinar sora faraonului. Se știe deja că regiil Egiptului erau considerați ca fiil zeului Ră. Se mai știe iarăși că Isis, soția lui Osiris era în același timp și sora lui și că din unirea lor născuse Horus. De aci acest monstruos obicei că sora Regelui putea fi și soția lui. S'a văzut mai mult de cât atât : O regină mamă, rămasă văduvă mai nainte de vreme, devenind soția fiului său ; iar de altă parte regi, care treceau în harem pe una sau mai multe din fetele lor proprii, iar apoi le mărita cu vre-un nobil sau favorit bogat.

Poligamia, după exemplul regelui, se întindea și la signoriil feudali, dar de sigur mai restrânsă. Ea nu era prohibită nici la clasele mai inferioare, în genere însă ea nu avea câtu-și de puțin caracterul poligamiei ca la popoarele musulmane de astăzi.

A petrece, a bea și a mânca bine — să spunem cuvântul — era, la Egipteniil antici, o grijă de toate zilele, ca și la noi. Masa lor era împodobită cu mâncările și băuturile

cele mai alese. Damele apăreau în vestminte de gust. Servitorii aveau grija de a înfrumuseța masa cu flori¹⁾; iar muzicanții nu lipseau mai nicădată la serbări.

Odată petrecerea sfârșită, carele, trase de cai, conduceau pe bărbați și pe copii la locuințele lor, iar damele erau conduse în litiere de către sclavi. Și petrecerile erau limitate. Totul trebuia să se sfârșească la o anumită oră, căci totul era reglementat.

În această țară nimic nu se putea căpăta fără muncă serioasă și serios ordonată. Egipteanul era eminentement agricol, atunci ca și astăzi ca și în tot-d'auna, atât de desăvârșită era acțiunea exercitată de acel fluviu, de la care totul purcedea. Nilul a creat Egipteanului un pământ cu deosebire roditor și fiind-că tot muncind un teren oare-care, tot cerîndu-î mereu rod, ajunge la un moment dat să nu mai dea ce da odată, tot Nilul se însărcinează să-l îngrașe, cel puțin odată pe an.

¹⁾ Ori ce Egiptean care ținea la stima societății, trebuia negreșit să aibă o grădină împrejurul casei sale.

Dar, ca și Egipteanul de astăzi, o parte din popor, aceea a nume care executa munca brută a câmpului, țărani plugari cum îi numim în genere astăzi, nu se bucurau de totalul muncii lor. Faraonul se considera proprietarul solului întreg. El împărțea pământul, vreme-nic sau pe vecie, aceluia pe care voia să îl răsplătească pentru serviciile aduse. De obicei se ceda pe veci o porțiune de pământ oare-care unei instituții, și toți aceia care erau chemați să conducă afacerile acestei instituții, se bucurau de uzufructul întreg. Ast-fel, pământurile afectate templelor au fost considerate ca proprietate exclusivă, cât timp a durat vechia credință.

Faraonii împărțeau pământuri și militarilor (după cum reiese din inscripțiunea clasică a lui *Ahmes*, fiul lui *Abana*¹⁾ și garantau regulata transmisiune a proprietății părinților către copii lor. Aceasta e probabil originea diviziunii pământurilor Egiptului în cele

¹⁾ *Paul Guieysse*. Papyrus Sallier I. *Revue Egyptologique* 1888.

trei categorii de proprietăți, despre care vorbesc autorii greci: proprietatea faraonilor, aceea a preoților, adică pământurile afectate templelor, și în fine proprietatea militarilor sub forma de feude. De aci rezultă că Egiptul întreg se considera ca aparținând regelui, care, prin dubla-i personalitate, întrupa, pe lângă Majestatea de rege, și demnitatea sacerdotală. Redus întru cât-va și abia stabilit în Egiptul de jos, acest drept de proprietate se ridică în Egiptul de Mijloc și devine absolut în Egiptul de sus, în țara Felachilor de astăzi.

În ce privește situația cultivatorilor din Egiptul antic, ea era identică aproape cu aceea a felachilor din zilele noastre ; proprietarii erau și ei, dar datoriile către Stat se plăteau în natură, și funcționarii de tot felul, adică cei care trăiau numai din munca cultivatorului, erau numeroși. Birul era deci mare. Adese ori, când se plătea tot, nu mai rămânea cultivatorului de cât cu ce să se nutrească, până ce Dumnezeu-Nil se va îndura să-și mai reverse

mana'î bine-făcătoare și ușurătoare de toate relele. ;

Din astă cauză figura Egipteanului antic era brăzdată de acel suris trist, în care se reflecta resemnarea, suris care se ilumina numai de speranța și credința neclintită ce avea în zeul necunoscut, zeul dătător și făcător al tuturilor bunurilor.

Claca era în floare. Scriitorii greci toți o menționează.

Un text din papirusul Sallier I, citat în Revista Egiptologică, vorbește despre aceasta în mod formal.

... *Lucrătorii și țăranii pentru săparea «canalurilor, care au fost ridicați din ordinul Majestății Sale...s'au strîns grămadă, «cu instrumentele lor, în sala cea mare. Să «se trimită proviziuni de grâu, orz, rații pentru vite, îmbrăcăminte de muncă și apă»...*

În același papirus se mai găsesc alte două texte privitoare la subiecte agricole.

Cel d'întâi este o scrisoare ce șeful arhivelor tezaurului regal, *Ameneman*, tri-

mite scribului *Pentaur*, prin care 'i ordonă să trimită numai de cât proviziile rămase în întârziere pentru palatul regelui și 'i ordonă de a căuta boi pentru templul zeului Râ :

«Șeful archivelor tesaurului Majestății
«Sale către scribul *Pentaur* :

«Iată că îți se trimite această scrisoare
«de comunicație. Pentru ce n'ai expediat
«cufele (coșuri de trestie) destinate pentru
«Maestatea Sa? Cu toate astea era ter-
«menul vișeilor, caprelor, ouălor, găștelor
«și verdețurilor, cu a căror expediare ești
«însărcinat; (sau: de sigur, trebuie să ex-
«pediezi cufele). Pe dată ce scrisoarea mea
«ți va parveni, vei expedia cufe destule cu
«vișei, capre, ouă și găște, din cauza ver-
«zeturilor care sunt pentru sala cea mare
«a palatului Majestății Sale; bagă de seamă
«să nu fie piedică...

«— Nu mai există boi în staulul tem-
«plului lui *Ra-Hor-Rhuti*, care se afla sub
«direcția mea; așa dar caută patru boi,
«foarte frumoși și foarte mari, printre

«boiș care sunt cu tine și care sunt pentru
«staulul templului Ra-Hor-Khuti.

«Bagă de seamă, este treaba ta, s'o știți.

A doua scrisoare este răspunsul aceluiași
scrib Pentaur către Ameneman, prin care
confirmă trimiterea lucrurilor cerute.

Cele spuse în această scrisoare, sunt cu
deosebire interesante :

«Scribul Pentaur, spre a satisface inima
«stăpînului său, șeful archivelor tesaurului
«regal, Ameneman. Asta se trimite spre a
«face cunoscut stăpînului meu, grijele a-
«duse în buna și absolut perfecta execu-
«tare a ordinelor ce mî-a dat stăpînul
«meu. Oare accasta nu s'a făcut pentru a
«se bucura inima sa ? Casa stăpînului meu
«este în bună stare ; servitorii săi sunt în
«bună stare ; vitele sale, care sunt la câmp,
«sunt în bună stare ; boiș, care sunt în
«staul, sunt în bună stare ; ei 'și mănâncă
«nutrețul în fie-care zi, când păzitorii le
«aduc. Caii stăpînului meu sunt în bună
«stare. Rîndașii le aduc în fie-care zi nu-
«treț. Eu le mășor în fie-care zi nutrețul

«și le prepar uleiul pentru provizia lunii.
«Șefii ergheliilor îi fac să galopeze la fie-
«care zece zile.

«S'a început secerișul grâului de pe mo-
«șiile Majestăței Sale, care sunt sub direc-
«țiunea stăpînului meu; se află în perfectă
«stare și excelentă situație. Eu înscriu a-
«sinii și grâul ce trebuie să fie secerat în
«fie-care zi; fac să se transporte de aceștia
«(de asini) și pregătesc bătaia ariilor.
«Veghez ca să fie gata secerătorii, asinii
«și trei sute de rații. Dar la miezul zilei
«spicele nu sunt arzătoare? Toți secerătorii
«se dau la o parte (odihnă).

«Dau în fie-care zi pâini la oamenii
«ocupați cu seceratul; fac să li se prepare
«uleiul de trei ori pe lună. A făcut oare
«vre unul dintr'înșii un raport stăpînului
«meu cu privire la pâini și la ulei? Eu
«îi administrez într'un mod perfect și iată
«că aceasta este adresată stăpînului meu,
«pentru ca el să știe...

Acestea toate se petreceau în Egipt acum
cinci mi de ani și mai bine.

Sub regiil din dinastia IV Egiptul atinsese deja un grad de civilizație, capabil de a produce invidia popoarelor vecine mai cu seamă a celor din Asia.

Țara era acoperită cu orașe imense, unde furnica o populație numeroasă și activă; iar jur împrejur, la depărtări mai mari sau mai mici de țărmul fluviului, poporul era răspândit în sate, ocupându-se aproape exclusiv cu munca câmpului.

Pretutindenți locuințele sunt construite cu gust și potrivite cu nevoile unei vieți comode. Funcționarii nenumerați se ocupă cu reglementarea acestei vieți și sunt răspunzători de mersul liniștit al trebilor.

Daca cercăm a compara viața de p'atunci din această țară cu viața de astăzi, nu găsim o mare deosebire, și când privim cu atenție atât inscripțiile cât și picturile dupe cele mai antice monumente, vedem că Egipteanul de acum șease mii de ani, ducea cam aceeași viață ca și noi. Prin orașe casele cu două sau trei etaje nu era ceva de mirat; iar înăuntru, acela care agonisise o

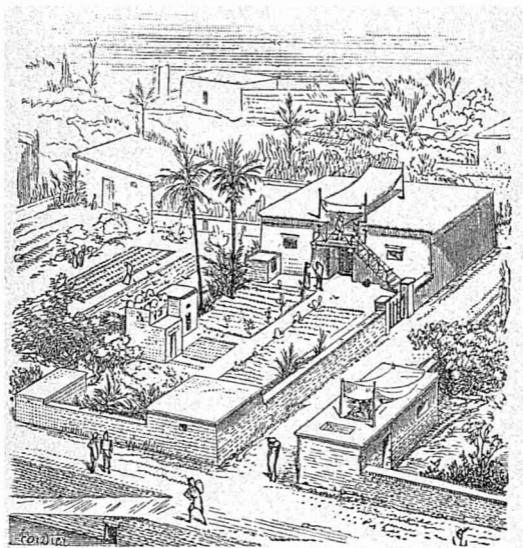
avere, fie cât de modestă, nu se lipsia de un oare-care lux. Sofalele, mesele și scau-

nele lucrate artistic, precum și o mulțime de alte mici obiecte de lux, împodobiau camerele și înfrumusețau priveliștea.

Cei mai săraci locuiau în case mai modeste și mobilate cu lucruri mai puțin scumpe, în genere însă casele erau construite

cam în același fel, ceea ce însemnează că Egiptenii aveau deja un stil al lor aparte.

Clasa agricultorilor era de sigur aceea care domina cu mult pe cele altele; nu e mai puțin adevărat însă că comercianții erau foarte numeroși, prin porturi mai cu seamă; iar industriașii mai pretutindenți.

Mai întâi minunatele construcțiuni, asu-

pra cărora vom reveni mai la urmă, sunt o dovadă că mecanica era bine cunoscută de acest popor. Estragerea cuprului din muntele Sinai, și transformarea acestui metal în diferite obiecte trebuincioase vieții zilnice, presupune negreșit o cunoștință serioasă a chimiei, cunoștință, ce devine miraculoasă, când ne gândim la modul cum ei știau să îmbălsămeze cadavrele, și cum preparau culorile, care au rămas intacte timp de mii de ani.

Prin munții de la Sud se găseau mine de aur și de argint, care se exploatau ziua și noaptea. Egiptenii știau să fabrice pânză de bumbac foarte fină, precum și diferite feluri de covoare. Se fabricau vase, nu numai din lemn sau din metale, dar chiar de sticlă. Multe din aceste vase erau daurite.

Munca era împărțită cu rost și socoteală. Fie-care se ocupa cu meseria lui, avînd grijă să tragă din produsul muncii sale cel mai mare profit posibil. Și ast-fel viața Egipteanului se scurgea regulată și rodnică ca și undele Nilului, care i-o formase.

Și e atât de adevărat că Egipteanul din acele vremuri se simțea mulțumit de condițiunile în care trăia, în cât ultima lui dorință—suprema lui dorință—pentru viața de apoi, nu și-o putea formula alt-fel de cât să o petreacă în aceeași quietudine, cum o petrecuse și pe cea de pe pământ. Moartea, pentru Egipteanul de acum cincî-zeci de secole, nu era alt-ceva de cât o punte de trecere de la o stare de lucruri la alta, stare de lucruri ce nu trebuia să aibă sfîrșit. Prin urmare, ceea ce preocupa pe Egiptean nu era moartea în sine, ci drumul ce trebuia să străbată, spre a trece din această viață în cea-l-altă. El—mortul—lăsa aci una sau mai multe ființe iubite; dar trebuia să-și urmeze menirea. Dincolo, alte ființe iubite—părinții și strămoșii—’l așteptau. Și ca să ajungă cu bine în acel locaș, necunoscut încă de cei ce rămîneau, el—mortul—trebuia să fie bine aprovizionat și bine îndesțulat, după cum fusese cât timp trăise. De aceea, lângă dînsul, se așeza, pentru calea cea lungă, făină, grâu, diverse fructe și al-

tele, proviziile ce trebuiau să fie reînnoite cât se putea de des și în timp de ani de zile, începând încă din primul ceas al călătoriei.

Apoi, Egipteanul nu se mulțămia numai cu această precauțiune. Neînțelegînd viața de cât sub forma ce cunoștea, el și-a zis că distrugerea corpului înseamnă distrugerea vieții. Și aceasta i se părea cu neputință. Viața și actele Nilului prea erau veșnice și veșnic aceleași, ca să și închipuiască că viața lui, care se considera ca un produs al Nilului, să poată fi alt-fel de cum voia Nilul —zeul a toate făcător și ordonator a toate— să fie. De aci grija și stăruința să găsească mijlocul de a conserva pe veci integritatea corpurilor și trebuie să fi priceput prea bine chimia, de oare-ce știința modernă n'a putut preciza încă elementul de care se serviau vechii Egipteni, spre a momifica cadavrele și a le conserva intacte timp de veacuri nenumărate.

Am văzut mai sus că o credință vechiă, comună la toate popoarele antice, era des-

cendința din zei. La Egipteni această credință s'a identificat în totul și în toate cu însăși viața lor, până la cele mai mici amănunte.

Sufletul omului — credeau ei — nu este alt ceva de cât o mică părticică din sufletul lui Dumnezeu, care se desfăcea din imensul și nesfârșitul tot, spre a se îmbrăca în forma omenească. Când omul se năștea, el suferea o transformare, — detașarea din marele tot—*ti o theòs ; ti tò pan* ¹⁾—a unei părțicele de suflet și îmbrăcarea lui în carne și oase sub forma omenească ; — când muria, mica părticică de suflet se întorcea la marele tot, de unde plecase. De altă parte *Oziris* (zeul care personifica viața), ucis de *Sith* (Typhon), scoboară în infern și reînviază sub forma lui *Horus*. Egipteanul însă nu'și închipuia că numai sufletul lui *Oziris* călătorise prin infern, ci însu-și *Oziris*, de aceea el credea că nu numai sufletul lui —

¹⁾ Ce este Dumnezeu ; Ce este totul ? — *Pindar* (fragm.)

o părțică din sufletul lui Oziris — va întreprinde aceeași fatală călătorie, ci dimpreună cu corpul, ceea-cc însemna că, după moarte, exista, în credința Egipteanului, o altă viață, și ca să poată strebate cu succes acea lungă călătorie, ca să poată ajunge la capăt, adică la reînviere, la reîntoarcerea de unde plecase — cum făcuse și Oziris—era de prima necesitate ca corpul să fie conservat.

Ca să se poată face o idee despre grija ce puneă Egipteanul antic la conservarea cadavrelor, e nevoie să vedem ce se petrece în acele stabilimente mortuare în epoca care arată apogeul civilizațiunii și culturii Egiptului (*Pompeyo Gener, La Mort et le Diable, pag. 33*).

«In centrul Necropolei este așezat laboratoriul sacru. Acolo se administrează mortului preparațiile, care'l vor prezerva în «contra acțiunii disolvante a elementelor. «In acest imens edificiu, compus dintr'o «lungă serie de săli uniforme, îmbălsămi-

«torii lucrează în tăcere sub controlul preo-
«ților lui Oziris. Cadavrele rigide sunt în-
«ținse pe mese de marmoră verde. Anato-
«miștii, armați cu cărlige lungi și cu scalpele
«ascuțite, operează extracțiunea creierului
«prin găurile nazale și aceea a intestine-
«lor pe partea stângă. Alături, într'o altă
«sală, chimiștii topesc bituminea în căldări
«mari de cupru, disolvă reșinele în esențe
«volatile, pe când alții taie lungi fâșii de
«pânză ceruită, cu care învăluiesc cadavrele
«după ce s'au îmbălsămat. Mai departe,
«sculptorii sunt ocupați să modeleze lăzi
«de carton (cartonul egiptean se făcea
«dintr'o pastă compusă din bumbac, ames-
«tecată cu un fel de gomă tare și cu puțin
«ipsos), după forma momiiilor ce trebuiau să
«fie închise în ele. O dată uscate, acestesicri-
«uri treceau în mâna pictorilor, care desinau pe
«capac chipul cadavrului. Într'o altă sală
«se lipesc suluri de cupru; în alta se sapă
«sarcofagi în granit roșiatec și în basalt
«negru. Într'o altă sală, mai retrasă, scribi
«scriu cartea morților pe foi de papyrus,

«care se depun în cosciugul mortului. Unii
 «acoperă cadavrele cu fășii, alții îl zmalțu-
 «esc. La unii se pun peruce și bărbii false;
 «la alții se pune în palmă un pumn de grâu:
 «(Grâul era considerat la Egipteni ca sim-
 «bolul învierii, pentru că, odată ascuns în
 «pământ, el renăștea); mai departe este lo-
 «cul unde se depun morții, așteptând mo-
 «mentul de a fi conduși în necropolă. Cu un
 «cuvînt, nu e nimeni, sub acest acoperiș
 «sacru, care să nu coopereze la confecțiu-
 «nea împachetării funebre, și cu toate as-
 «tea, fie-care lucrează într'o tăcere absolută.
 «Nu s'aude alt zgomot de cât șuerătura
 «produsă de fierberea cazanului și scârțitul
 «înăbușit al pilei, care netezește arama,
 «sau în fine loviturile de ciocan singuratece,
 «ce cad în cadență peste foarfecele care
 «sapă bazaltul.

«Egipteanul este îmbălsămat potrivit cu
 «clasa din care face parte. Fășiile, zmal-
 «țul, ornamentele, sarcofagele, toate ace-
 «stea depind de rangul ocupat de mort
 «pe când trăia. Pătrundeți în ultima în-

«căpere a laboratorului sacru, acolo unde
«sunt depuse momiile și o să vă convin-
«geți că ele aparțin la clase atât de deo-
«sebite, în cât nu se aseamănă de cât prin
«aceea că toate nu putrezesc. Cadavrele le-
«gate cu fâșii de purpură, care exală mi-
«rosuri tari, au ochii smălțuiți, unghiile și
«dinții dauriți și care au pe cap o perucă bu-
«clată cu simetrie, reprezintă de sigur momia
«unui faraon. Ea va fi înfășurată în cincî su-
«luri și, ca și când aceste precauțiuni n'ar fi
«de ajuns ca să apere cadavrul regal, colo,
«în mijlocul pustiei, un monument colosal,
«construit anume, îl așteaptă, spre a'l păzi
«de veci în sinul său de piatră.

«Mai alături se observă niște momii, cu
«un aspect îngrozitor, având înfățișarea de
«bestii selbatice și fiind acoperite cu stofe
»vêrgate. Acestea sunt momiile preoților ;
«ele sunt închise în cosciuge decorate cu ie-
«roglife, care exprimă rugăciunile adresate
«divinităților, cărora acești preoți își con-
«sacrase viața.

«Cele alte momii înfășate cu largi bande

«portocalii, și care au o atitudine castă
«sunt momii de femei. Cele care au un-
«ghiile și buzele aurite și care sunt impo-
«dobite cu giuvaeruri bogate, sunt momiile
«cucoanelor din lumea mare; ele 'și poartă
«podoabele și după moarte.

«Această mulțime de momii înconjurată
«de bande sărace, făcută din pânză groasă
«și apărate numai de o ladă grosieră, făcută
«din carton zugrăvit, sunt trupurile repro-
«bașilor—robilor; O baie de Styx lustrat a
«fost de ajuns să prezerveze cărnurile lor.
«Ce sunt oare acele momii diforme, așezate
«în lăzi de lemn de palmier și cu contururi
«neregulate? De ce oare exală mirosul em-
«pireumei? Și de ce li s'a aplicat mai multe
«straturi de sare? Aceste corpuri au fost
«desfigurate de boala numită elephantiasis,
«sau mâncate de lepră; iar chimia sacră
«oprește acum, în moarte, corupțiunea, ce,
«odinioară neputincioasă a fost să-i scape
«în timpul vieții».

Alături cu cadavrele umane momificate,
găsim și cadavre de animale, ba chiar și

unele plante se supuneau efectelor chimiei sacre. Se îmbălsămau, cu alte vorbe, adică se imortalizau, și unele animale și plante.

Iată cum se explică acest fapt.

Printr'o tradiție, aproape inconștientă, Egiteanul antic știa că în această țară nu existase vre-o dată popor autohton. Rînduri, rînduri, și la epoce mai mult ori mai puțin depărtate, oamenii de prin alte părți năvalise. Și acești oameni nu prea semănau între dinșii. Chiar acum, pe lângă Egipt, existau popoare, la care, și ca înfașurare și ca moravuri, Egipteni observau deosebiri. În fața acestor constatări, Egiteanul, cu simțul său de observație atât de bine dezvoltat, a conchis că nu există unitate de rasă și, neputînd încă să formuleze adevărul științific, la care nici astăzi n'am ajuns a fi în stare să stabilim, a fost fatalmente condus să considere și pe oameni și pe animale, ba chiar plantele, ca pe niște ființe făptuite de unul și același creator — Nilul, reprezentat sub atîtea forme—; prin ur-

mare, ca și .dênșii, ele aveau dreptul la nemurire.

Unele pasări și animale, conduse de instinctul lor de conservare, executau anume mișcări, prezentau unele trăsuri caracteristice, care coincideau cu anume fenomene destul de bine cunoscute de Egipteni. Așa, Ibis, sosea tot-d'a-una înainte de creșterea

Nilului. Egipteniî își inchipuiau că această pasăre 'și avea locuința prin ținutul misterios și necunoscut de unde pornea Nilul și că d'acolo ea pleca la timp, spre a anunța locuitorilor, sosirea undelor destinate a uda și ferteliza pământul. Ibis era deci o prevestitoare de bunătați și Nilul nu putea să aibă un mesager mai sigur și mai caracteristic, spre a anunța copiilor lui sosirea tuturilor bunătaților. Era deci divinizată această pasăre.—Crocodilul încă simțea sosirea apelor mari; de unde, până aci, el se arăta veșnic la supra-față, înainte de a sosi epoca inundațiunii, el se scufunda în apă.—Leul, de asemenea, fugea spre pustie la aceeași epocă și nu se reapropia de cât după ce se retrăgeau apele. (Gener. Op. citat).

Se înțelege că Egipteanul, cu simțul lui eminamente cercetător, era condus să atribuie acestor animale, o putere de discernămint mai mult sau mai puțin caracteristică, un fel de forță de a prevedea sau, cel puțin, de a presimți evenimente și fenomene, meî nite a juca un rol însemnat în viața lu-

proprie. De aci și până a le considera ca pe niște ființe dotate cu suflarea divină, distanța nu era destul de mare, pentru ca imaginația lui, atât de abondentă, să nu o poată străbate.

Suntem dar nevoiți să admitem această explicație a faptului cu atât mai mult că, încă din timpul dinastiei a doua, monumentele ne arată o iconografie, în care zeii protectori ai Egiptului ființează sub forma diferitelor animale ale locului.

Să pășim încă și mai departe.

Lângă aceste animale, al căror instinct de conservare a dat naștere acestui prinos de imaginație, mai sunt și unele plante a căror manifestare nu puțin a atras atenția acestui popor, căruia nimic nu trecea fără să fie observat.

Ast-fel, grațioasa *sensitivă*, ale cărei frunze se contractau deodată în momentul în care era atinsă de un corp străin, și care, după dînsul, poseda calități sensitive miraculoase; ast-fel era *acacia mimosa* și *parsea laurus*, care «știa să plângă și să geamă»; ast-

fel acele plante cari 'și deschideau corola la razele soarelui și o închideau pe dată ce apunea....

Ș'apoi, șopirlele care 'și petreceau viața prin ierburi, erau verzi ca și iarba care le nutrea, și crocodilul de asemenea; iar plantele erau productul solului născut, crescut și întreținut de Nil, părintele și dătorul de viață al tuturilor ființelor animale și vegetale...

Sufletul lui, nesfârșit de mare, nesfârșit de bun și, mai presus de toate, nesfârșit de înțelept, trebuia negreșit să fie împărtășit la toate fapturile care emanau de la dânsul...

...Și cum totul se transforma—Egipteanul, vedea petrecându-se acest fenomen sub ochii lui;— și cum sufletul părăsea corpul, în care trăise o sumă însemnată de ani, cu speranța ca, după un timp oare-care, să se reîntoarcă și să se întrupeze într'o ființă oare-care, superioară sau inferioară, după cum fusese mai bun sau mai rău în viață, lesne și-a putut închipui că sufletul lui, sau

cel puțin al strămoșilor lui, să fi fost vre-o dată intrupat în vre-un animal oare-care..

Alt-fel nu ne putem explica cum o parte din zeii lor erau reprezentați prin animale. *Anubis* (Anpu), de pildă, era reprezentat sub forma unui șacal ¹⁾.

¹⁾ Sît (Seth-Typhon), căuta de mult să ucidă pe Osiris, dar, până acum vigilența soției și soției acestuia Isis, 'l oprise. Osiris plecase în Asia însoțit de Thot și Anubis, spre a învăța și altor popoare arta de a lucra pământul și de a trăi în pace. El lăsă în locul lui, ca regentă, pe sora și soția sa Isis. Înainte de a se întoarce la Memphis, Sît și cu câți-va ofițeri de-ai lui Osiris formează o conjurație. Ei chiamă pe Osiris la un banchet sub pretest de a 'i serba triumful victoriilor câștigate. În timpul banchetului, se aduce pe masă un coșciug și Sît propune comesenilor să între fie-care, pe rînd în cosciug, spre a se vedea cine 'l umple tocmai pe tocmai. Toți încercară; când veni însă rîndul lui Osiris, acesta, fără să bănuiască adevăratul scop al conjurațiilor, se așeză în cosciug. Atunci Sît și ceilalți puseră capacul peste cosciug, îl țintuiră, iar găurile le umplură cu plumb topit. Cosciugul fu apoi încredințat lui Anubis, care l'a aruncat într'una din ramurile Deltei, Tanitica. Ceilalți zei, de teama noului rege, 'și ascunseră sufletele în animale. Isis 'și tăia părul și plecă să caute cadavrul lui Osiris, pe care 'l găsi la țermul mării aninat de rădăcina unui salcâm

Tot așa Râ, cu capul de vultur, Thot cu ciocul lung de Ibis. *Hâthor* din Denderah, una din formele zeiței Isis, era reprezentată printr'o vacă; *Bastit* avea capul de pisică sau tigresă; *Nekhabit* din El-kab avea capul de vultur pleșuv. Erau apoi zeii cu capul de câine, cunoscuți sub numele de cinocefali, zeii-serpi, zeii-crocodili etc...

Și după lupte ucigătoare, tot așa și oamenii trebuiau negreșit să reînvieze pentru ca, într'o viață viitoare, să urmeze lupta, fără ca să aibă speranța unui succes deplin și imediat.

Trebuia să se prepare de luptă, să fie gata în tot momentul. Cât timp sufletul rămăsese în corp, acesta din urmă fusese prezervat de descompunere și Egipteanul atribuia numai sufletului această putere.

gigantic. Când mai târziu, fiul său Horus, devenit mare, bătut pe Sît și căpătă domnia părinților săi, conjurații lui Sît 'și ascunseră și ei sufletele în gazele, spre a scăpa ast-fel de dreapta resbunare a lui Horus ¹⁾.

1) Maspero. Op citat pag. 175.

Odată sufletul plecat în călătoria cea mare, corpul cădea în descompunere, dacă ar fi fost părăsit în voia elementelor. Trebuia deci găsit mijlocul de a lupta în contra acestor elemente și mijlocul a fost găsit.

Printr'un procedeu chimic, foarte complicat, preoții egipteni aflase metoda de a prezerva cadavrele în contra descompunerii. O dată îmbălsămate, ele erau depuse în niște caverne construite astfel, în cât agenții distrugători ai aerului nu puteau străbate până la dâsele.

Crearea, prin urmare, a acelor monumente, neimitate încă de vre un alt popor pe lume, nu este un fenomen neexplicabil. Nu atât ca o minune trebuiesc privite piramidele, cât mai mult ca un rezultat practic al unei selecțiuni de veacuri.

După cât se știe, faraonul Kuwu sau Kufui, (Cheops) primul rege din dinastia IV, zugrăvit pe monumente, înconjurat de o întreagă armată de muncitori, a fost acela care a ridicat prima piramidă și cea mai gigantică în același timp. Ori-ce cugetare

omenească nu poate să afirme alt-fel de cât că numai o sfortăre fără seamăn, făcută de un mare număr de oameni, a putut parveni să creeze niște monumente, care par a fi fost înzestrate cu nemărginita putere de a putea rezista furiei distrugătoare a veacurilor.

Regii, care conduceau lucrările erau arhitecți emeriți. Regele Aseskar, spune Diodor, era legislator, geometru, astronom...

Opere de conservare prin excelență, piramidele au fost construite ast-fel, în cât să poată străbate secolele, fără ca cea mai mică bucată dintr'insele să poată fi detașată din zidul din care făcea parte.

Ce mărturie mai puternică poate atesta despre gradul de civilizație atins de un popor, a cărui viață se strecura prin cutele timpului de acum câte-va miș de ani?

Să-și inchipuiască cine-va o clădire imensă de piatră, a cărei bază este largă de aproape 250 metri și înălțimea de 150 metri aproape, și care ocupă o supra-față de

vre-o opt ectare ¹⁾, în care intră peste două milioane și jumătate metrii cubi de piatră, adică mai multă de cât ar necesita construcția tuturilor caselor dintr'un oraș întreg. Pietrele din care se compun, sunt mai întâi tăiate și cioplite ast-fel, în cât să se poată adapta perfect una alteia, și de o mărime și o greutate atât de mari, în cât imaginația cea mai puternică nu 'și-ar putea închipui, ce forță mecanică a putut ridica asemenea nemți de piatră la o înălțime de peste 150 metrii.

Să nu se uite iarăși că piatra neagră întrebuințată la construcțiunea acéstor piramide, era adusă tocmai din munții de la

¹⁾ Calculul exact, făcut pentru piramida cea mare, a dat ca rezultat 2,620,000 metri cubi; iar pentru piramida lui Cefren, 1,880,000 metri cubi.

Daca ne-am închipui că, cu pietrele întrebuințate la construcția acestor piramide, s'ar fi lucrat un zid înalt de trei metri și lat de 33 centimetri, lungimea zidului ar fi fost: pentru piramida lui Kuwu de 26,200 kilometrii și pentru aceea a lui Kafra 18,800.

Strabon zice că aceste două piramide erau rînduite printre cele șapte minuni ale lumii.

sudul Egiptului, situați la extremitatea Etio-
piei (Strabon, Cartea XVII, pag. 435—336).

De remarcat însă mai presus de toate este
și arta și știința cu care erau construite,

E destul să spun că piramida ere așa de bine orientată, în cât putea să călăuzească pe cine-va în orî-ce moment și să determine anotimpurile. Este prin urmare nu numai o operă de artă, este o operă genială, executată de un savant, care întreprinde o lucrare monumentală, o lucrare care va minuna o serie nesfîrșită de generațiuni, și care, prin urmare, cere cugetare limpede, cunoștinți întinse, siguranță, respect și o înaltă concepțiune despre opera ce întreprinde¹⁾.

Numai când s'a descoperit intrarea, când s'a putut pătrunde în interior, și când s'a priceput în fine scopul pentru care erau construite aceste piramide, numai atunci s'a înțeles toată admirația și interesul ce prezintau.

¹⁾. Se știe că faraonii erau considerați ca urmași ai zeilor, care guvernase mai nainte Egiptul. Fiind-că Râ—Soarele dispărea în fie-care seară spre apus, tot în aceeași direcțiune trebuia să se culce pentru somnul de veți și regiil urmași ai zeilor. Din această cauză piramidele s'au ridicat în partea apusană a Egiptului, adică în direcția unde zeul creator se culca în fie-care seară.

Respectul pentru morții iluștrii a fost ideea care a conceput construcția lor. Aci se odihnesc corpurile faraonilor. Aci este «*Ort Der Ruhe*» al vechilor împărați atât de venerați ai vechiului Egipt... Cavou imens, în care aerul nu poate pătrunde și care este menit a ascunde tot-d'a-una ființa celui ce se odihnește, privirilor profane; locaș de pace și de veșnică odihnă pentru a tot puternicul, care guvernase și «făcuse fericită» o lume întreagă.

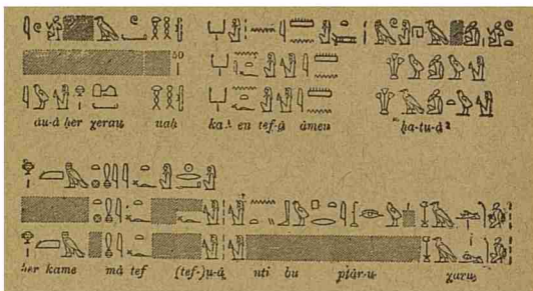
Printre mulțimea de zei protectori ai Egiptenilor anticii Thot este acela care a învățat pe Egipteni artele și știința spre a le ușura traiul; el este prin urmare creatorul civilizațiunii egiptene. Zeul Thot a învățat pe Egipteni aritmetica, geometria și arpen-tagiul, medicina și chimia; tot el i-a învățat și muzica și desemnul. În sfârșit tot el i-a învățat și scrierea, cea mai trebuincioasă și în acelaș timp cea mai folositoare dintre artele omenești.

La început ea era figurativă. Ideile se ex-

primau prin semne care aveau forma obiectelor despre care se vorbea. Așa, un disc central reprezenta soarele, leul se reprezenta printr'o figură care arăta leul și așa mai departe. Curând însă scribul egiptean, cu bunul lui simț atât de practic, a băgat de seamă că semnele ideografice nu'î sunt de ajuns spre a nota toate ideile, și a înlocuit ideogramele prin semne simbolice. Ast-fel: discul soarelui însemna claritate, lumină în sensul cunoștinței și priceperii; figura unei albine însemna regalitate și așa mai departe. De multe ori mai multe semne reunite simbolizau o idee generală alta de cât ideile simbolizate de fie-care în parte. Totuși nici această modificare nu mai fu de ajuns la un moment dat. Ideile se înmulțiră ca și vorbele. Intre vorbe și idei se simțea nevoie de legături care lipseau. De la nevoia de a se exprima ideile se trecu la nevoia de a se exprima sunetele și deci la alfabetul ieroglific, a cărui cheie a fost găsită de Champolion.

Arta scrierii a fixat curentul civilizator

al Egiptului antic și a stabilit începuturile erei cunoscute și studiată de moderni.

Eram a combate purtând persoana a lui meu tată Amon, comandând peste Egipt ca cum ai mei părinți (toți) pe care nu văzură Syrianii. . . .

(Fragment dintr'o poemă).
(Penthaur)

Din toate artele însă, care s'au dezvoltat pe malurile Nilului, arhitectura a dat rezultatele cele mai uimitoare. La nici un popor din veclime această artă nu prezintă un caracter mai grandios ca la Egipteni.

Literatura lor este slabă față cu cea greacă. Pictura de asemenea nu ne arată de cât opere mediocre. Arhitectura însă și

statuarul au produs minuni. Egipteanul considera prea puțin viața individului pe pământ și nu-l acorda o mare importanță; în fața morții însă spiritul său se concentrează și creează opere de artă, care minunează o întreagă serie de generații. Și geniul care a dat naștere acestor capo d'opere nu e un geniu inventiv, în accepția întreagă ce se acordă acestui cuvânt, ci selecțiunea unei idei care a constituit idealul poporului într'un restimp de cinci mii de ani și mai bine. În fața existenței atât de efemeră de pe pământ, Egipteanul a căutat să clădească omului o locuință în veci nepieritoare. Fiind produsul acestor idei, piramidele, piloanele și obeliscii nu puteau să aibă de cât un caracter funerar și mistic.

Pentru morții, care treceau în viața cea mare, cea fără de sfârșit, se ridicau și obeliscii și piramidele și coloșii gânditorii, care de pe tronul de piatră, cu un gest maestos și plin de bunătate, privesc încă nepăsătorii cum veacurile urmează veacurilor, aceleași tot aceleași, fără scop și fără cauză.

În al doilea rang vine sculptura. Au rămas mai multe exemplare din acea epocă, două însă din ele sunt de ajuns, spre a ne face o idee de gradul de pricepere, dacă nu de arta acestui popor, scos dintr'o adâncime de peste șase mii de ani.

Este mai întâi statua lui Nefer, mică în realitate, dar lucrată în așa mod, că, cu cât o privești mai mult, cu atât ți se pare mai mare.

A doua statuie este de lemn. Ea reprezintă un om, care ține în mână o baghetă. Acest om pare că comandă. Nu reprezintă această statuie un anume personaj, ci pe Egipteanul inteligent și superior popoarelor ce 'l înconjură și cărora comandă supunere.

Se observă atâta perfecțiune în aceste statui, în cât mintea omenească, ne-putând să le imiteze, s'a mulțumit să le admire ca pe niște monumente ale unei epoci dispărute pentru tot d'auna și neînțeleasă încă.

Nu se cunosc începuturile acestei civilizații. Nu se poate preciza chiar, dacă ea

a avut o vârstă a copilăriei. Tot ce se poate afirma este spontaneitatea artei, care nu poate fi determinată de cât de o minte și o pricepere ce nu se întâlnesc, pe drumul cu milioane de ramuri al istoriei, de cât în anume condițiuni.

Se înțelege așa dar că viața unui popor, și toate manifestările civilizațiunii sale nu sunt alt-ceva de cât reflexul sufletului său. Nu se creează nimic la voia întâmplării. O aglomerație de popoare, de elemente etnice eterogene, sosite în valea Nilului nu se știe când, dar de sigur într'o epocă mai vechiă de cât istoria, au suferit zi cu zi, oră cu oră, și într'un spațiu de timp considerabil, influența aceluï element bine-făcător care le procura cu o tenacitate uimitoare pâinea de toate zilele.

Și în momentul când aceste popoare, prin încrucișări repetate, printr'o aceeași viață, într'un mediu și condiții identice, au parvenit să aibă sentimente comune, interese comune și credințe comune, atunci s'a format poporul egiptean așa cum 'l cunoaște istoria.

De altă parte, cunoscut fiind gradul de aptitudine al raselor, și judecând după puținele dar uimitoarele monumente remase din acea epocă, se confirmă încă și mai mult ideea stabilirii unei rase albe în valea Nilului.

Cu patru mii de ani înainte de era noastră Egiptul antic 'și avea o organizație completă, organizație ce ar dori să aibă multe din statele de astăzi. Mai întâiu o administrație orînduită cu destulă chibzuială, care asigura averea și viața cetățeanului. O armată bine organizată care întrebuița meșteșuguri strategice în luptele ce întreprindea. Dreptul de proprietate individuală stabilit și respectat. Un comerț și o industrie întinsă. Intinderea orașelor, și înfrumusețarea lor. Săparea canalurilor și măsurarea moșiilor. Lucrarea pietrelor și a celor alte metale, ca staniul, fierul și curpul. Intr'un cuvânt o adevărată viață de muncă spornică și inteligentă, în afară de munca câmpului, cea mai importantă din toate, și pe care o exercita țăranul egiptean.

Ast-fel fiind, cum s'ar putea susține încă teoria că primele neamuri, care au locuit valea Nilului, au venit de la Sud, când de la Sud nu puteau veni de cât popoare inculte, cu creerul neformat încă și decî incapabile de a inventa.

Nu, de sigur, nu o rasă neagră a locuit mai întăi valea Nilului și, în tot cazul, nu o rasă neagră a stabilit prima dominațiune în delta Nilului.

Nu o rasă neagră a fondat orașul Memphis, nici Elefantina¹⁾. Nu o rasă neagră a fondat mai în urmă orașul Theba, cel cu o sută de porți, unde trăia o populație de peste un millon suflete, dacă nu și mai mult²⁾.

¹⁾ Situată într'o insulă pe Nil, în dreptul orașului Syene (astă-zî Assuan).

Autorii romanî o cunosc sub numele de insula *Elefantis* sau *Elefantina* sau *insula florilor*. Orașul a fost celebru în anticitatea cea mai înaltă. Pe timpul lui Amassis s'a ridicat d'aci monolitul de granit și s'a transportat la Sais. Există încă și astă-zî urme din ruinele templelor sale mărețe.

²⁾ În nepieritoarea sa poemă, Omer zice : «*Theba are o sută de porți. Pe fie-care din ele*

Este adevărat că Egipteanul din Theba era ceva mai brun de cât cel din Memphis. Acest fapt însă se datorează numai amestecului cu Negroizii, cu care Egipteniî au venit în contact, în urma întinderii lor spre Miază-zi.

*«poate să treacă de o dată două sute de răz-
boinici cu cai și cu carele lor...»*

Iar mai departe:

*«De mi-ar da tot ce posedă Theba, Theba din
«Egipt, ale cărei case conțin atâtea comori...»*

CUPRINSUL

	<u>PAG.</u>
Nilul	7
Formațiunea Deltei	12
Revărsarea Nilului	19
Influența mediului	26
Clima	36
Etnografe	45
Primii locuitori	57
Civilizația	69

SUVENIR DE BUCAREST ȘI SINAIA

Din toate părțile unde călătorim, putem aduce acasă câte-va fotografii eftin cumpărate și frumos făcute care să ne amintească locurile ce am văzut și impresiunile ce am încercat; aceste bucățele de carton imprimate ne fac de multe ori plăceri nespuse prin suvenirele ce ne deșteaptă. Editând albumurile de mai sus, am căutat ca și alegerea părților ce am fotografiat, și coloritul lor făcut de una dintre casele cele mai mari din străinătate, cum și forma frumoasă a acestor albumuri, să facă din ele un obiect de lux dragălaș.

Suvenir de Bucarest lei 2,50.

Suvenir de Sinaia, care conține 30 de vederi și a-nume : Vederea generală. Mănăstirea.— Castelul Peléș.— Vederea de la Piscul cânelui. — Hotel Caraiman. — Hotel Sinaia. — Băile Eforiei. — Fosta casă de vânătoare. — Casa de gardă.— Vederea din Poiana Țapului.— Vilele : Sutz, V. Boerescu, Budișteanu, Brătianu, D. Ghica, Blaremburg, Lahovary, Anghelescu, Seculici, A. Ghica, Oteteleșanu. — Biserica și școala din Bușteni.—Biserica Peșterei.—Hotel gratuit Peștere.—Vederea Peșterei. Lei 2,50.

CĂRȚI POȘTALE ILUSTRATE

Aceste cărți pot fi întrebuințate și ca cărți de felicitări, sunt făcute după același procedeu ca și albumurile noastre și conțin vederile cele mai interesante din București și Sinaia.

Cele din București două bucăți 15 bani
Cele din Sinaia o bucată. 10 >

LIBRĂRIA MÜLLER

A deschis pentru sezonul de vară în Bazarul din parcul Sinaia o prăvălie bine asortată cu toate

NOUTĂȚILE FRANCEZE ȘI ROMÂNE

precum și toate articolele de librărie și papetărie. Aci se află și un deposit de ziare.

ULTIMELE NOUȚĂȚI

La librăria CAROL MÜLLER

53, - Calea Victoriei, - 53

	Leî B.		Leî B.
Dr. George Maior		George Angelescu	
România Agricolă, studiu economic	2,-	Epigrame	1,-
Nicolae Bălănescu		I. Thorand	
Știința și Statul, conferință	-50	Corolida	50
Dr. Ludovic Fiala		Locot. Pleșoianu și O. Shachowski	
Cunoștințe igienice populare	1,50	Duelul	1,-
Baciu		Haralamb G. Lecca	
Agiul și Genesa lui	-50	Prima,	2,50
I. S. Ordeanu		I. Păun	
Criza agricolă-financiară, Remediile și agiul	1,-	Proză și versuri.	2,-
I. G. Valentineanu		Gerhart Hauptmann	
Exilul românilor în Rusia și Testamentul lui Petre-cel-Mare	2,-	Țesătorii, tradus de B. Marian și Mons	1,50
C. Alimănișteanu		V. Grigorescu-Elvir	
Combustib. minerali din România.	1,-	Libertatea presei	3,
D. Teleor		C. Boerescu și C. Vlahuți	
Aventurile unei soacre	-50	Al treilea supliment la Codicele Române	12,-
Dr. Urechia		Revista Orientală (Revue Franco-Roumaine), Anul I, No. 1.	1,-
Lumea Veche. Publicațiune bi-mensuală ilustrată, fără portretul autorului, un număr.	,30	S. Fl. Marian	
		Tradiții populare din Bucovina	4,-

BIBLIOTECA PENTRU TOȚI

100-140 pagini, 30 bani broșat

LISTA NUMERELOR DIN SERIA I

1. *Andersen* **Povești alese**, (cu portret) traducție de Dumitru Stăncescu.
 2. *S. Fl. Marian*, **Păsările noastre și legendele lor.**
 3. *Mihail Zamfirescu*, **Cântece și plângeri**, poezii.
 - 4 și 5. *Herbert Spencer*, **Despre Educație**, traducție de Dumitru Stăncescu.
 6. *A. Vlahuță*, **Icoane șterse**, nuvele cu portretul autorului și o scrisoare de D. Barbu-Delavrancea.
 7. *Carmen Sylva*, **De prin veacuri**, cu cel mai nou portret și iscălitura M. S.
 8. *Michelet*, **România, Roma, Piza, etc.**
 9. *Léo Bachelin*, **Castelul Peleş.**
 10. *T. Maiorescu*, **Nuvele** traduse.
 11. *André Theuriét*, **Din tinerețe și altele.**
 12. *Michail Demetrescu*, **Nuvele.**
 13. *Duiliu Zamfirescu*, **Novele romane**, (cu portret).
 14. *A. S. Wilkins*, **Antichitatea romană.**
 15. *Gr. M. Alexandrescu*, **Proză și poezii.**
 16. *Anton Pann*, **Povestea vorbi**, (cu portret).
 17. *D-na Colomb*, **Istorie.**
 18. *D. Teleor*, **Schițe umoristice**, (cu portret).
 19. *A. de Musset*, **La ce visează fetele.**
 20. *D. Bolintineanu*, **Legende istorice.**
 21. *A. Gennevrage*, **Ombra**, roman.
 22. *Xavier de Maistre*, **Călătorie împrejurul odăii mele.**
 - 23 și 24. *Popavici*, **Din viața meseriașilor**, (cu portr.)
 25. *Anton Pann*, **Povestea vorbi**, partea II-a.
- Calendarul «Bibliotecii pentru toți»** (50 bani).
Numerile 1, 4, 5, 8, 9, 11, 17, 21, sunt traduse de d-nul *Dumitru Stăncescu*.

CALENDARUL ILUSTRAT

AL „BIBLIOTECEI PENTRU TOTI”

„BIBLIOTECEI PENTRU TOTI”

CALENDARUL ILUSTRAT

AL
care
va apare
în cursul lu-
neî Septembrie
va fi publicat în to-
tul ca volumul de față,
va cuprinde numeroase
fotografii admirabil executate
între care: **M. S. Regele și**
AA. LL. Regale Prințul Fer-
dinand și Prințesa Maria, micii
Prinți Carol și Elisabeta, apoi An-
dersen, Anton Pann, Gr. Alexandrescu,
Mihail Zamfirescu, etc. — Materia,
care va fi dintre cele mai alese este
datorită penelor tuturor scriitorilor
cărî au publicat câte un volum în
« Bibliotecă » precum și altor
scriitori români și streini,
dintre cei mai apreciați.
Volumul de 176 pagini
numai 50 bani.
Cel mai frumos
și cel mai ief-
tin calendar

AL

De același autor:

	<u>L. B.</u>
Determinismul în Geografie. — Grădile Hesperidelor	1.50
Felachiil. Legenda Ursei mari	1.50
Geografia generală, cl. I secundară	2.50
Pământul » II »	2.50
Europa » III »	3.00
România » IV »	4.00
Schițe geografice (Carpații români) .	7.50
Atlasul României și țărilor locuite de Români	6.50
Harta județului Ilfov $\frac{1}{150,000}$	3.00
« » » $\frac{1}{300,000}$	70

Sub presă:

HARTA GENERALĂ A ROMÂNIEI

$\frac{1}{300,000}$

Această hartă va apare în curînd

www.dacoromanica.ro

SCRITTI numai cu creionul cel mai bun: **KOH-I-NOOR**
De vânzare la Librăria Carol Müller. — București.

A apărut

DEPUTAȚII NOȘTRI

(1895 — 99)

Un volum de peste 350 pagini Lei 3

H. Kraus, Rumanien und Bucarest. . Lei 3. —

Quintus, Epigrame, un volum cu 60 ilustrații
de Vermont Lei 3.50

LIBRĂRIA MÜLLER

A deschis pentru sezonul de vară în bazarul din
parcul Sinaia, o prăvălie bine asortată cu toate

NOUȚĂȚILE ROMÂNE ȘI FRANCEZE

precum și toate articolele de librărie și papetărie

Citiți

CONVORBIRI LITERARE

Numărul 1.25

A apărut în editura Müller :

LUMEA NOUĂ ȘI LUMEA VECHĂ

ROMAN DE

DUILIU ZAMFIRESCU

Acest roman în care cititorii vor găsi pe lângă
o intrigă captivantă și calitățile de stil ale emi-
nentului scriitor, se vinde. 3 lei.

TIPOGRAFIA «EPOCA» STR. CLEMENȚEI, 3.

www.dacoromanica.ro